

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL

NSV Liidu ajaloo kateeder

SISSEJUHATUS

L. F I V E G E R

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI TEGEVUS IDEOLOOGILISEL

ALAL AASTAIL 1940-1941

Diplomitöö

Juhendaja: ajaloodoktor
prof. A.Panksejev

Tallinn 1973

S I S S E J U H A T U S

1940.a. sotsialistlik revolutsioon tõi endaga kaasa põhjalikud muutused Eestis. Nõukogude võimu taaskehtestamine avas eesti rahva ajaloos uue ajastu, sotsialismi ajastu. Rahvarevolutsiooni võiduga muutus täielikult ka Eestimaa Kommunistliku Partei olukord. Revolutsioonisündmuste eestvedajana ja lipukandjana oli EKP tohutuks innustajaks rahvamasside kaasatõmbamisel võitlusele parema tuleviku eest. Olles pärast revolutsioonilisi sündmusi esialgu küll veel keelu all, alustas EKP praktiliselt juba revolutsiooni esimestest päevadest legaalsel tegevust. Kõrvuti vana riigiaparaadi lammutamise, tööstuse, pankade jt. erasektori harude natsionaliseerimisega, tuli asuda uue inimese kasvatamisele. Ja see ülesanne polnud kerge. Tema läbiviimine nõudis aega ja rohkeid jõupingutusi. Oli ju see perioodiks, mil kommunistid, kes olid harjunud illegaalsete töömeetoditega pidid hakkama välja töötama uusi, avalikke massidega suhtlemise, töörahva poliitilise kasvatamise ja organi-

seerimise vorme ning meetodeid.

Selleks oli vaja esmajoones tugevdada Eestimaa Kommunistliku Partei ridu. Revolutsioonijärgsel perioodil oli Eestimaa Kommunistlik Partei üsna väikesearvuline. Tema liikmete arv ei ulatunud üle poolteisesaja. Üheaegselt vanade liikmete ümberregistreerimisega alustati ka laialdast uute liikmete vastuvõttu. Algselt võeti parteisse vastu ilma eelneva kandidaadistaažita. 16. augustil 1940.a. otsustas EKP Keskkomitee sisse seada kandidaadistaaži, mida oli tarvis selleks, et hoida ära juhuslike ja vaenulike inimeste sattumist parteisse. 1940.aasta septembrikuu alguseks oli Eestimaa Kommunistlikul Parteil 1344 liiget.¹ Nende ja veel paljude teiste eesrindlike inimeste peal lasuski ülesanne korraldada ümber EKP tegevus legaalsetes tingimustes. Partei ridade kasv lubas alustada laialdase parteialgorganisatsioonide võrgu loomist parteilise juhtimise teostamiseks kohtadel. 1940.aasta lõpuks, pärast ühinemist Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Parteiga kujunes lõplikult välja EK(b)P organisatsiooniline struktuur, tema aparaat. EK(b)P Keskkomitee aparaat koosnes 8 osakonnast. Uuritava teema seisukohalt on suurima tähtsusega propaganda- ja agitatsiooniosakonna ning kooliosakonna tegevus. Linna- ja maakonnakomiteede juurde loodi organiseerimis- ja instrueerimisosakonnad, propaganda- ja agitatsiooniosakonnad ja kaadriosakonnad.

Käesoleva probleemi uurimisele asudes tuli läbi töötada hulk materjali, mis annab mõningase ülevaate Eestimaa Kommunistliku Partei ideoloogilisest tegevusest käsitletaval ajajärgul.

¹ Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloo kohta, III, A. Panksejevi üldtoimetamisel, Tallinn, 1972, lk. 13

Kõige enam pakub selle perioodi ideoloogilise töö probleemide valgustamisel ajakirjandus. 1940-41 aastal lasus ajalehtedel äärmiselt suur ülesanne ideoloogilisel alal. Arvukad vabariigi ajalehed alustasid juba revolutsiooni esimestel päevadel sündmuste valgustamist ja omapoolsete hinnangute andmist. Seda oli vaja teha nii, et võimalikult laiemad töötava rahva ja intelligentsi hulgad mõistaksid sotsialistliku revolutsiooni edasiarendamise ülesandeid ning ühineksid nendega. Seoses valimistega Riigivolikogusse tegi ajakirjandus ära suure propaganda ja agitatsioonitöö. Pidevalt avaldati teadaandeid valimisi organiseerivate komiteede tegevuse kohta, üleskutseid võimalikult laiemale elanikkonna kihtidele osavõtuks valimistest. Kuni valimiste toimumiseni moodustaski valimiskampania läbiviimine ajakirjanduse peamise sisu. Kuid samal ajal avaldati pidevalt teadaandeid revolutsiooniliste sündmuste kohta teistes Balti riikides. Tähtsal kohal selle perioodi ajakirjanduses olid artiklid, milles rahvale teatati mitmete endiste võimumeeste tagandamisest ja nende aendamisest inimestega töötava rahva hulgast. See oli ideoloogia seisukohalt väga tähtis samm. Inimesed mõistsid, et kommunistlik partei tegutseb rahva huvide nimel.

Tähtsat kohta omasid ajakirjanduses kirjutised Nõukogude Liidu rahvaste elust. Valgustati ka laialdaselt partei ja Nõukogude valitsuse tegevust rahva sotsiaalkindlustuse parandamisel ning tööd rahva hulgas kultuurilisel alal.

Pidevalt avaldati teateid poliitilisest tööst sõjaväelaste hulgas: nõuti sõjaväelastele poliitilisi õigusi ning püstitati üleskutse sõjaväe muutmiseks rahvaväeks.¹

¹ "Kommunist", Nr.14, 17.juuli 1940.a.

Eestimaa Kommunistlik Partei, mõistes ajakirjanduse tohutut tähtsust, eraldas tema väljaarendamisele väga suurt tähelepanu. Nii ilmus Eestis 1941.aastal kokku 20 ajalehte, üldtiraaziga 222 000 eksemplari ja 36 ajakirja, üldtiraaziga 233 000 eksemplari.

Rida uurimuses edasoidi esitatavaid fakte annavad kujuka pildi ajakirjanduse osast Eestimaa Kommunistliku Partei ideede ja seisukohtade propageerimisel.

1940-41 aasta ideoloogilise töö läbiviimisel puutus Eestimaa Kommunistlik Partei kokku rea raskustega. Üleliidulisi kogemusi tuli kohandada meie vabariigi tingimustele, luua vastav kaader nii ajakirjanduse, raadio kui ka teiste alade jaoks. Propaganda- ja agitatsioonitöö ülesandeid, propaganda- ja agitatsioonitöö läbiviimise meetodeid ja teisi küsimusi valgustab koguteos "Poliithariduse küsimusi"¹ Nimetatud teos avaldati 1940.a. seoses vajadusega abistada Nõukogude Eesti poliitharidustöölisi nende raskes töös. Raamatu esimeses osas on toodud M.Kalinini sisukas kõne "Kommunistlikust kasvatuses", mille ta pidas Moskva parteiaktiivi koosolekul 2.oktoobril 1940.a. Teises osas on ära toodud 11 huvitavat ettekannet, millised olid kavas Eesti NSV esimesel poliitharidustöölise kursusel Tallinnas 5.-12- oktoobrini 1940.a. Need äärmiselt kasulikud näpunäited, mis ettekandjate poolt anti poliitharidustöö otsestele läbiviijatele kergendasid tunduvalt poliitilise kasvatuseteostamist.

Teose kolmandasse osasse on paigutatud EK(b)P maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamise resolutsioonid, ENSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus poliitharidustöö korraldamise koh-

¹ "Poliithariduse küsimusi", Tallinn, 1940

ta ning juhendid Rahvamajade, Rahva Kunstilise Isetegevuse Keskrajade ja Rahvaraamatukogu töö korraldamise kohta.

Teos on heaks materjaliks uurijale.

Väga vajalikku faktilist materjali pakub probleemi käsitlemisel dokumentide kogumik 1940.aasta revolutsioonilistest sündmustest Eestis.¹

Rida dokumente näitavad EK(b)P tohutut tööd parteilaste kasvatamisel töölisteks marksistideks-leninlasteks, kes hästi tunneksid partei juhtivate organite otsuseid, partei põhikirja ja programmi, marksismi-leninismi aluseid ja konstitutsiooni. Teoses avaldataks materjale, millised valgustavad parteiorganisatsioonide tegevust ideoloogilisel alal nii linnas kui maal. Dokumendid näitavad, et kogu hiiglasliku töö juhtijaks ja organiseerijaks oli Eestimaa Kommunistlik Partei, kes pidevalt hoolitses töötajate ideelis-poliitilise taseme tõstmise eest. 1941.a. jaanuaris-veebruaries toimunud maakondade ja linnade parteiorganisatsioonide konverentsid eraldasid tähtsat osa ideoloogilise kasvatustöö tõhustamisele.

Rida dokumente näitavad suuri edusamme sotsialistliku kultuuri loomisel. Põhiliselt viidi lõpule rahvaharidussüsteemi ümberkorraldamine vastavalt töötajate huvidele, kõrgemad koolid viidi üle nõukogulikele alustale, tunduvalt suurenes vastuvõtt kesk- ja kõrgematesse koolidesse. Kesk- ja kutsekoolides kaotati õppemaks ning hakati maksma stipendiumi kõrgema õppeasutuste üliõpilastele ja tehnikumi õpilastele.

Suurt hoolitsust näitas partei- ja Nõukogude Eesti valitsus üles vabariigi kirjanike ja kunstnike vastu, kelle tegevusel oli

¹ 1940.a. sotsialistlik revolutsioon Eestis, peatoimetaja V.Maamägi, Tallinn 1960

ideoloogilisest seisukohast väga suur tähtsus. Moodustati kunstnike ja kirjanike liidud.

Kokkuvõtteks tuleb öelda, et 1940.a. sotsialistliku revolutsiooni sündmusi käsitlev dokumentide kogumik on väga väärtuslikuks allikaks uurijale, kes tegeleb probleemiga nimetatud perioodist.

Äärmiselt kasulikke andmeid küsimuse kohta annab EKP ajaloo ülevaate III köide.¹ Pühendades suurmat tähelepanu majandusliku olukorra ja majanduslike ning sotsiaalsete ümberkorralduste käsitlemisele, antakse teose XIV peatükis ülevaade ka rahvahariduse olukorrast ning EKP tegevusest ideoloogilisel alal.

EKP Keskkomitee kooliosakonna juhtimisel töötati välja uued kooliprogrammid lülitades neist välja reaktsioonilised ja teoloogilised kontseptsioonid. Rääkides koolivõrgu laiendamisest, õpilaste koolikohustuse pikendamisest ja muudest ümberkorraldustest koolielus, tullakse raskuste juurde, millistega pörkasid kokku ümberkorralduste läbiviijad kõrgemate koolide sotsialistlikul reorganiseerimisel. Teos annab pildi kommunistliku partei suurest tööst töörahva masside poliitilisel kasvatamisel. Partei ideede sügavaks tundmiseks organiseeriti laialdane poliit-haridustöö võrk üle vabariigi. Need sammud määrasid ka loominguulise intelligentsi suure osa suhtumise uude võimu. Tuuaks näiteks paljusid tuntud kirjandus- ja kultuuritegelasi, kes asusid oma relva - kunstilise loominguga võitlema sotsialismi saavutuste kaitseks ja tema edasiseks õitsenguks.

Teos, andes põhjaliku ülevaate partei tegevusest muu hulgas ka ideoloogia vallas ei sea oma ülesandeks probleemi eraldi uurimist.

¹ Ülevaade ... , viidatud teos

Väga põhjalikule analüüsile allutab A.Panksejev oma uurimuses „На основе ленинских организационных принципов” EKP tegevuse partei liikmeskonna suurendamisel ning partei arvulise koosseisu reguleerimisel kvaliteedi suunas.¹ Autor jõuab seisukohale, et sotsialistlikust revolutsioonist kuni 1941.a. I poolaasta lõpuni oli EKP tegevus seotud põhiliselt kogemuste omandamise, ideoloogiliste ja organisatsiooniliste töömeetodite väljatöötamisega, kuna lahendamist nõudsid sellised põhiküsimused nagu kaadri valik ja suunamine, poliit-massilise töö ülesanded rahva seas, kommunistide ja parteitu kaadri ideelis-poliitiline kasvatamine.

Väärtuslike andmete ja teaduslike järelduste poolest on rikas E.Schmidti uurimus "Kesk ja kõrgema haridusega kaadri ettevalmistamisest Nõukogude Eestis".² Kaadri plaanikindel ettevalmistamine, mis toimus tingimustes, kus üliõpilastele oli tagatud stipendium ei lubanud enam "akadeemilise vabaduse" nimel viivitada üliõpilastel õppeplaanide täitmisega. Uued õppeplaanid kohustasid üliõpilasi pidevalt õppima ning kasutama ratsionaalselt oma õppeaega.

Sügava teadusliku eruditsiooni ja põhjalikkusega paistab silma ka E.Schmidti teine teos "Kõrgema hariduse areng Nõukogude Eestis".³ Ta valgustab vana kaadri ümberkasvatamise probleeme 1940-41 aastal ning väidab, et vana kaadri ümberkasvatamise protsess oli märksa kiirem, kui Nõukogude Venemaal pärast sotsialistlikku revolutsiooni. Põhjustena nimetab autor kogemusi

1 А.Панксеев, На основе ленинских организационных принципов, Tallinn, 1967

2 E.Schmidt, Kesk ja kõrgema haridusega kaadri ettevalmistamisest Nõukogude Eestis, Tallinn, 1959

3 E.Schmidt, Kõrgema hariduse areng Nõukogude Eestis, Tallinn, 1971

nõukogude võimu võidust Eestis aastail 1917-18, kogemusi kodanliku diktatuuri ajast ja kõigi demokraatlike jõudude, sealhulgas paljude pedagoogide opositsiooni selle diktatuuri suhtes. Peapõhjuseks peab ta aga seda, et vana pedagoogilise kaadri kaasatõmbamine toimus Eestis 1940 aastal tingimustes, kus sotsialistliku korra võit NSV Liidus lõi eeldused tema edukaks ülesehitamiseks Eesti NSV-s.

Väga vajalikke andmeid pakub 1940.aasta revolutsioonilistest sündmustest osavõtjate mälestustest M.Tederi poolt koostatud kogumik "Saabus päev".¹ Uurijale avaneb üsna üksikasjalik pilt 1940.aasta revolutsioonilistest sündmustest osavõtjate eneste mälestuste põhjal. Paljud neist 30-ne artikli autoritest on puudutanud probleeme, millised on tähtsad ka käesoleva teema seisukohalt. Teose väärtust tõstab veel seegi, et kirjutiste autorid olid revolutsioonipäevil enamikus Eestimaa Kommunistliku Partei liikmed ning omasid väga vastutavaid ametkohti. Nii kirjeldab J.Saat oma artiklis "Tõe" asemel tõde", kuidas toimus ajalehe "Uus Eesti" toimetuse ülevõtmine ning uute ajalehede "Rahva Häääl" ja "Kommunist" väljaandmine. P.Uusmani mälestused jutustavad tähtsa ideoloogilise töö keskuse - Ringhäälingu ülevõtmisest. Mälestuste kogumik annab vastuse paljudele uurijat huvitavatele küsimustele.

1940.a. revolutsioonilisi sündmusi Eestis ja sellele järgnenud sotsialistlikku ülesehitustööd Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel on spetsiaalselt uurinud S.Kutsar - Zabrodskaja, kes avaldas selle küsimuse valgustamiseks brošüüri "Eestimaa Kommunistlik Partei 1940.aasta revolutsioonis", mis oli esime-

¹ Saabus päev, koostaja M.Teder, Tallinn, 1960

seks eraldi väljaandena avaldatud uurimuseks selle probleemi kohta.¹ Seal puudutab ta teatud määral ka mõningaid EKP ideoloogilise tegevuse küsimusi. Jagades oma töö 4-ks peatükiks käsitleb autor I peatükis sotsialistliku revolutsiooni eeldusi ja revolutsioonilise kriisi kujunemist Eestis. II peatükk haarab küsimusi EKP tegevusest kriisi perioodil. III peatükis viib autor lugeja 1940.aasta juuni-juuli sündmuste keerisesse Eestis ning annab ülevaate EKP juhtivast osast revolutsioonis. IV peatükis valgustab S.Kutsar-Zabrodskaja sotsialistliku ülesehitustöö algust Eesti NSV-s NLKP juhtimisel.

Pidades silmas Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi majanduselu uurimist ning põllumajanduse ja tööstuse sotsialistlikele roobastele viimist, puudutab autor ka EKP tegevust ideoloogilisel alal. Rääkides parteikabinettide tööst viitab ta raskustele, millistega tuli propagandistidel oma töös kokku puutuda. Põhjusi näeb ta selles, et kohaliku aktiivi hulgas kulges propagandistide ettevalmistamine aeglaselt.

Teoses on näidatud partei suurt hoolitsust teaduse, kunsti ja kirjanduse arendamisel. Autor toob huvitava võrdluse kodanliku ja Nõukogude Eesti valitsuste suhtumisest sotsiaalsetesse ja kultuurilistesse üritustesse. Kui kodanlikus Eestis assigneeriti 1939.aastal sotsiaalseteks ja kultuurilisteks üritusteks ainult 21,7 % riigi eelarvest, siis Nõukogude Eesti 1941. aasta eelarvest eraldati selleks 52,1 %.²

Brošüüris tuuakse välja raskused, millistega pörkas kokku partei oma suuna elluviimisel. Kuna aga S.Kutsar-Zabrodskaja

¹ S.Kutsar-Zabrodskaja, Eestimaa Kommunistlik Partei 1940.a. revolutsioonis, Tallinn, 1960

² sealsamas, lk.149

põhiülesandeks oli 1940. aasta revolutsiooni, eelduste, alguse ja käigu valgustamine ei hakka ta sotsialistliku perioodi alguse ideoloogilist tööd üksikasjalikumalt analüüsima.

Probleemi uurimise juures tuleb tingimata käsitleda ka viimaste aastate üht suuremat ja monumentaalsemat kollektiivse tööna valminud väärtuslikku teost "Eesti Rahvas Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas 1941-1945".¹ Kuigi teose koostajate peaesmärgiks on tuua lugejani eesti rahva kangelaslik võitlus Suure Isamaasõja päevil, on I peatükis suhteliselt palju tähelepanu pühendatud Nõukogude Eesti sünnimomendile ning sotsialistliku ülesehitustöö läbiviimisele vabariigis kuni Suure Isamaasõja alguseni. Teos toob huvitavaid andmeid üliõpilaste sotsiaalse koosseisu muutumise kohta pärast sotsialistlike ümberkorralduste teostamist Nõukogude Eesti hariduselus.

Peale nimetatud nõukogude autorite ja ka nende, kelle töid lühikeses historiograafilises sissejuhatuses ära pole toodud (küll aga on autoritele teema käsitlemisel suureks abiks olnud) tuleb tingimata peatuda kodanlike ajaloolaste töödel. 1940. aasta tormiliste sündmuste ajal lahkusid paljud eestlased kodumaalt, kes vabal tahtel, kes teadmatusest ja põhjendamatu hirmust kommunistliku korra ees, mida kodanlik propagandamasin

¹ Eesti Rahvas Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas 1941-1945, I, peatoimetaja L. Lentsman, 1971

oli jõudnud inimeste teadvusesse süstida küllalt suurel hulgal. Sõja puhkedes astus neist teatud osa fašistliku leeri ridadesse ning hakkas relvaga käes võitlema oma kodumaa vastu. Ideoloogilist survet püüti avaldada rea pseudoteaduslike tööde publitseerimisega. Nendes võltsiti häbematult tegelikkust ning tehti laiaulatuslikku nõukogudevastast propagandat. Käesoleva uurimuse seisukohalt tuleks puudutada 1943. aastal Eesti Omavalitsuse väljaandet "Eesti Rahva kannatuste aasta", mis annab mõningase pildi fašismimeelsete, kodanlikku korda tagasiotavate inimeste seisukohtadest esimese nõukogude aasta kohta Eestis.¹ Kaheosalise koguteose I osas tutvustatakse fašistlikust vaatevinklist ENSV loomist, olukorda sõjaväes ja teisi küsimusi. Teose II osa püüab anda lugejaile ülevaadet ümberkorraldustest Eesti NSV koolides, teatrites ja kunsti vallas. "Ülevaate" teos annab, kuid need andmed on täis tendentslikku, inimvihkajaliku suhtumist Eestis läbiviidud ümberkorraldustesse. Autorid püüavad rea nõukogude ajakirjandusest võetud faktide ümberlökkamise teel saavutada poolehoidu oma seisukohtadele, mis neil aga ei õnnestu, kuna faktilist tõestusmaterjali neil ei leidu. "Kommunistlikuks laastamistööks" nimetavad nad Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel teostatud ümberkorraldusi kultuuri- ja hariduselus, mis tõi kogu töötavale rahvale laialdasi võimalusi osavõtuks sotsialistliku kultuuri ülesehitamisest Eestis.

Pärast II Maailmasõja lõppu pöördusid paljud eesti emigrantlikud ringkonnad taas võimaluse juurde avaldada oma kaasmaalastele ideoloogilist survet. Selleks anti Stokholmis 1946.

¹ Eesti Rahva kannatuste aasta, I ja II, Tallinn, 1943

aastal välja teos "Eesti ajalugu" ¹ ja 1956. aastal mitmes osas ilmunud "Eesti Riik ja Rahvas II Maailmasõjas" ² Ka nendes teostes oli autoritele antud vabad käed oma äärmiselt subjektiivsete, isiklikku viha ja nõrdimust väljendavate "mälestuste" avaldamiseks. Kirjutiste eesmärk oli lugejas esile kutsuda võimalikult tugevamat negatiivses suunas väljenduvat emotsionaalset survet. Kodanlike ajaloolaste tööde kriitilist läbitöötamist ei tohi alahinnata, sest alles pärast seda saab reaktioonääridele ja ajaloovõltsijaile anda väärilise vastulöögi.

Käesoleva uurimuse juurde asudes pidas autor eelkõige silmas seda tohutut tähtsust, mida kätkevad endas 1940-1941. aastal Eestimaa Kommunistliku Partei poolt läbi viidud üritused ideoloogilisel alal. Töö maht piirab kõigi ideoloogilise töö küsimuste laiemaulatuslikku käsitlemist. Seepärast võttis autor vaatluse alla oma töö kirjutamisel just need probleemid, milleid ta tähtsaimateks pidas. Nii valgustab I peatükk Eestimaa Kommunistliku Partei tegevust töötava rahva poliit-massilise töö läbiviijana. II peatükis tulevad vaatluse alla küsimused partei propaganda korraldamisest ja juhtiva kaadri ideelis-teoreetilisest kasvatamisest. III peatükis püüab autor anda ülevaadet EKP juhtimisel läbiviidud sotsialistliku kultuuri rajamisest Eestis.

1940-1941 aasta jooksul Eestimaa Kommunistliku Partei poolt läbiviidud üritused ideoloogilisel alal olid tähtsaks aluseks edaspidises töös laiade rahvahulkade kasvatamisel.

¹ M.Ojamaa - ja A. ja T.Varmas, Eesti ajalugu, Stockholm, 1946

² Eesti Riik ja Rahvas II Maailmasõjas, toimetus: R.Maasing, E.Blumfeldt, V.Pekomäe, Stockholm, 1956

I peatükk

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI POLIIT-MASSILINE

TÖÖ TÖÖTAVA RAHVA HULGAS

Revolutsiooni esimestest päevadest peale viis Eestimaa Kommunistlik Partei töörahva hulgas läbi laiaulatuslikku selgitustööd. Igast kommunistist sai agitaator ja propagandist. Rohkearvulistel miitingutel ja koosolekutel selgitasid nad töörahvale veenvalt revolutsiooni ülesandeid, sotsialismi olemust ja selle ehitamise teid Eestis. Kuid eduka ideoloogilise töö läbiviimiseks oli tarvis rakendada enda teenistusse sellised võimsad agitatsiooni- ja propagandatöö vahendid nagu seda on raadio ja ajakirjandus. Nende ülevõtmise organiseeris Eestimaa Kommunistlik Partei juba revolutsiooni esimestel päevadel. 21.juunil hóivati ajalehe "Uus Eesti" toimetuse ruumid. Juba järgmisel päeval ilmus selle fašistliku ajalehe asemel Eestimaa Kommunistliku Partei häälekandja "Rahva Hääle". Tähelepanuvääriv on seejuures fakt, et olles ise veel ametlikult keelu all, hakkas EKP oma ajalehte välja andma. Esimeses "Rahva Hääle" numbris olid ära toodud eelmisel päeval Tallinnas toimunud grandioosse meeleavalduse nõudmised. Ajalehe "Rahva Hääle" esimeseks vastutavaks toimetajaks oli A.Männik, hiljem A.Veimer ja J.Saat. ¹ Viimane kirjeldab oma mälestustes kuidas "Uus

¹ Ülevaade ..., viidatud teos, lk.86

Eesti" toimetuse ülevõtmise toimus ja ütles sealhulgas, et toimetuse töötajad ei olnud tema ja temaga kaasasolijate tulekust üllatatud. Nad näisid olevat teadlikud, et pärast demonstratsiooni tuleb võimu vahetus ja otsustav pööre kogu poliitikas, mistõttu "Uus Eesti" ei saa enam ilmuda isamaaliitlik-fašistlikus vaimus. ¹

Tallinna raadiokeskuse võtsid 21. juunil 1940. a. üle A. Veimer ja P. Uusman. Nad eemaldasid seda valvanud kodanliku armee sõdurite rühma, mis alludes antud korraldusele minema marssis. P. Uusman ütles, et ringhäälingu personal võttis uue võimu esindajad vastu küllaltki korrektselt. Igatahes mingit vastupanu ei osutatud. Ringhäälingu töötajailt tuli küllalt poolehoiuavalduisi ja seda nii tehnilise personali kui ka töökoja töötajate poolt; isegi toimetusest. ²

Ajakirjandus ja raadio kandsid Kommunistliku Partei ideed ja loosungid kiiresti vabariigi kõige kaugemasse nurkadesse. Tohtu mõju oli ajalehe "Kommunist" taasilmumisel alates 5. juulist 1940. a. Selles, legaalse "Kommunisti" esimeses numbris tühistati ametlikult sisekaitseülema H. Habermanni otsusega nii Eestimaa Kommunistliku Partei kui ka ajalehe "Kommunist" keeld, mis oli kehtestatud 1918. aastal. Alates sellest numbrist muutus ajaleht "Kommunist" üheks kõige aktiivsemaks Kommunistliku Partei ideede propageerijaks vabariigis. Rahva poliitilist aktiivsust ja suurt huvi väljendasid teated vabariigi eri paigust. Nii toimus Piirisaares pidulik rahvamiiting, kus kõnelesid Tartu töölisjuhid. Arvukale kuulajaskonnale selgitati momendil va-

¹ J. Saat, "Tõe" asemel tõde, Saabus ..., viidatud teos, lk. 140

² P. Uusman, Punalippude all, Saabus ..., viidatud teos, lk. 259

litsevat poliitilist olukorda ja kutsuti töötavaid hulki organiseeruma. Selleks moodustati kohapeal töölisühingu ajutine juhatus.¹

Esimeseks suuremaks proovikiviks oli Kommunistlikule Parteile töös laiade masside ideelis-poliitilisel kasvatamisel valimiskampaania läbiviimine Riigivolikogu valimistel. Nendele valimistele läks Eestimaa Kommunistlik Partei ühinenult Eesti Töötava Rahva Liidu valimisplatvormiga, mis ühendas valimiste eel 590 mitmesugust organisatsiooni. Ühinemisest teatas ka 146 rahvakoosolekut, milledest oli osa võtnud mitusada tuhat inimest kõige erinevamatest ühiskonna kihtidest.² See näitas valijate erakordset huvide ühtsust, mis hiljem kajastus ka valimiste tulemustes. Kohe valimiste väljakuulutamise järel asusid ajakirjandus ja raadio laialdaselt propageerima Eesti Töötava Rahva Liidu valimisplatvormi, selgitades erinevusi uue ja kodanlikaegse valimissüsteemi vahel. Kommunistliku Partei populaarsus kasvas päevast päeva, millest annavad tunnistust rohkearvulised tervitused Kommunistlikule Parteile ja ajalehele "Kommunist", milliseid avaldati ajakirjanduses pidevalt. Seda perioodi iseloomustab ka sõjaväelaste aktiviseerumine. Armees toimus pidev poliitiline ja kultuuriline selgitustöö, mille tulemusena anti 5.juulil 1940.a. välja sõjaväe poliitiliste juhtide seadus. Seaduse kohaselt asutati sõjaväes ja sõjaministeeriumis poliitilise peajuhi ja väekoondiste ning sõjaväe ja Sõjaministeeriumi keskasutuste poliitiliste juhtide kohad.³

Mis puutub laiade rahvamasside ettevalmistamisse valimisteks,

¹ "Kommunist" Nr.2, 5.juulil 1940

² "Kommunist" Nr.11, 14.juulil 1940

³ "Kommunist" nr.3, 6.juulil 1940

siis tegi Eestimaa Kommunistlik Partei väga suure selgitustöö. Ajalehtedes tutvustati lugejaid ja valimiste organiseerijaid endid valimiskampania juhtimise probleemidega, millega püüti saavutada võimalikult suurema osa rahva osavõtt valimistest. Eesti Töötava Rahva Liidu teadaandest selgub, et valimiste edukaks läbiviimiseks : "...on selle valimisorganisatsiooni poolt moodustatud ülemaaline toimkondade võrk, mis peab tarvilised eeltööd propaganda, agitatsiooni ja kirjanduse levitamise sooritama kindla kava ja vastutuse järele."¹ Üle-Eestimaa lise Eesti Töötava Rahva Liidu valimistoimkond valiti 5-liikmeline. See peatoimkond määras oma usaldusmehed, keda oli arvult 13, vastavalt Ringkonna Toimkondade arvule. Igas valimisringkonnas tuli moodustada 3-5 isikust koosnev Ringkonna toimkond, mille ülesandeks oli läbi viia kogu organisatsiooniline ja agitatsiooniline töö valimiste läbiviimiseks oma valimisringkonnas. Igas valimisringkonnas oli vaja organiseerida kohalikud toimkonnad samadel alustel nagu Ringkonna toimkonnad, kusjuures esimesed pidid töötama viimaste juhatusel. Iga kohalik ühiskondlik organisatsioon, ühing, liit jne., kes toetas "Eesti Töötava Rahva Liidu" valimisplatvormi, pidi andma kohalikele ja Ringkonna toimkondadele abijõududeks vajaliku arvu inimesi, kes oleks abistanud läbi viia valimiste organisatsioonilist ja agitatsioonilist tööd.² Need oleksid lühidalt valimisi ettevalmistavate asutuste organisatsioonilised ülesanded, mis pidid tagama võidu rahva parimatele esindajatele. Ajalehed kutsused üles valima Riigivolikogusse tõsiseid töömehi, andmata ühtki häält rahvavaenlastele.

¹ "Kommunist" Nr.5, 8. juulil 1940

² sealsamas

Ajakirjanduses tutvustati Riigivolikogusse kandideerijaid. Kandidaatide ülesseadmine algas 8.juulil 1940.a. Järgmisel päeval teatati Tallinnas esitatud kandidaatide nimed, keda oli kokku 14.¹ Nende hulgas olid laiadele hulkadele revolutsiooniliste sündmuste päevilt tuttavaks saanud poliitikategelased ja rahva hüvangu eest võitlejad nagu J.Lauristin, J.Vares, H.Arbon, N.Ruus, A.Aben, N.Andresen jt. 9.juulil toimus Tallinnas Uuel turul lo-tuhande osavõtjaga miiting, kus kõnelesid Eesti Töötava Rahva Liidu esindajad, kes kutsusid kõiki ühinema ETRLiidu platvormi-ga ja hääletama selle kandidaatide poolt. Rahvamiiting toimus ka Tartus.² Alates 10.juuli numbrist tutvustas ajaleht "Kommunist" Eesti Töötava Rahva Liidu kandidaate põhjalikumalt, avaldades koos fotoga ka elulookirjelduse. Valijad võisid seega tutvuda kandideerijaga ning otsustada tema sobivuse üle. Et vältida Riigivolikogu valimiste kasutamist Eesti vabariigile ja Eesti rahvale kahjulike eesmärkide huvides, otsustas Vabariigi valitsus 9.juulil 1940.a. täiendada Riigivolikogu valimise korralduse sel-liselt, et kandidaatide esitamiskirjade esitajad pidid esitama ringkonnakomiteele hiljemalt 10.juuliks 1940.a. kella 14.00 vastava kandidaadi valimisplatvormi. Valimisplatvormi mitteesi-tamisel tuli vastava kandidaadi esitamiskiri tühistamisele ring-kondade komitee poolt.³ Riigivolikogu valimiste Peakomitee ju-hendis ringkondade komiteedele kandidaatide valimisplatvormi as-jus anti neile järgmine juhatuskiri: "1" Ringkondade-komiteedel astuda kõik vajalikud sammud selleks, et Vabariigi Valitsuse korraldus 9.juulist 1940 kandidaatide valimisplatvormi asjus saaks kandidaatide esitamiskirjade esitajaile viivitamatult tea-tavaks tehtud.

¹ "Kommunist" Nr.6, 9.juulil 1940

² "Kommunist" Nr.7, 10.juulil 1940

³ sealsamas

2. Kui Vabariigi Valitsus ülalnimetatud korralduse tõttu kandidaat soovib loobuda kandideerimisest valimistel, siis võib ta tagasi võtta kandidaadi esitamiskirja, kusjuures sel korral temale makstakse tagasi ka sissemaksitud kautsjon 250 krooni.

3. Kui esitatud valimisplatvorm on vaid üldsónaline või mõeldud ilmselt valijate petmiseks, siis võtab ringkondade-komitee kandidaadi esitamiskirja suhtes seisukoha küsimust sisuliselt kaaludes."¹

Need tõsised sammud oli Vabariigi Valitsus sunnitud astuma selleks, et vältida rahvavaenulike elementide sattumist Riigivolikogusse. Fasistlikud ajaloolased, valgustades hiljem Riigivolikogu valimiste ajajärku, püüdsid näidata Vabariigi Valitsuse sellist teguviisi äärmiselt halvas valguses. Nad kirjutasid: "Kui valitsuse otsus "platvormide" nõudmise asjus sai teatavaks alles 10. juuli hommikul ja sama päeva kella 14-ks pidid platvormid juba olema esitatud, ei heidutanud see ometi vastaskandidaate, ja platvormid esitati. Samal ajal oli kõigile ringkondade komiteedele (ametlikud organid, kes uue korra kohaselt võtsid vastu kandidaatide esitamiskirju ja kellele tuli esitada ka platvormid) antud salajane eeskiri esitatud platvormid tunnustada "rahva petmiseks" ja kandidaadid tühistada. Samuti oli kohalikele parteitegelastele antud eeskiri kas või väevõimuga sundida "vastaskandidaate" kandideerimisest loobuma."² Kuidas oleks aga töörahva huve esindanud valitsus saanudki lubada valimistele kandidaate, kelle esitatud platvormid olid väga üldsónalised ning hiljem võimaldanud tarviduse korral mitmesugust tõlgendamist.

¹ 1940. aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.Nr.132, lk.180

² Eesti rahva kannatuste aasta, I, Tallinn, 1943, lk.53

Ei olnud ka mõeldav, et kandidaadid, kes varasematel aegadel olid tuntud kui töörahva vaenlased, nüüd, olles sõnades kinnitanud ühinemist Eesti Töötava Rahva Liidu valimisplatvormiga, hakkavad tõeliselt väljendama töötava rahva huve. Ajalehes "Kommunist" tuuakse ära teated paljude kandidaatide esitamiskirjade tühistamisest. Nii kirjutatakse Pärnu, Viljandimaa, Saaremaa, Harjumaa, Virumaa, Tartumaa, Võrumaa, Paide, Haapsalu, Petserimaa ja Tartu ringkondade komiteede koosolekute otsustest.¹ Rahvas mõistis, et Eesti Töötava Rahva Liit on tema tõeliste huvide väljendajaks.

Valimiseelsetel koosolekutel ja miitingutel esinesid paljud Eesti Töötava Rahva Liidu esindajad kõnedega.

Väga tähtis oli ETR Liidu kandidaadi sm.N.Ruusi sõnavõtt valimisagitatsiooni küsimuses, milline peeti ETR Liidu Tallinna Usaldusmeeste koosolekul Draamateatris. Oma kõnes kriipsutas ta alla, et ainuüksi see, et ETR Liidu kandidaadid on valdavas enamuses poliitiliselt karastatud mehed ja naised, tagab nende poolt püstitatud nõuete täitmise. Sm.N.Ruus rõhutas, et ei ole põhjust uskuda selliseid reaktionääre ja rahva vastaseid nagu seda on pastor Tallmeister, prof.Piip, härrad Penno, Köster, Vain jt. Nad ei muuda oma meelt üleöö. Ta ütles: "Sääraste isikute eemaldamine kandidaatide nimekirjast on täiesti õigustatud."² Edasi kutsus sm.N.Ruus ärksamaid ja poliitiliselt aktiivsemaid kodanike kaasa aitama, et valimistest osavõtt kujuneks elavamaks kui kunagi varem. Agitatsioonitöö suuna näitas sõnavõtja sellega, et andis juhendeid agitatsiooni teostamiseks. Iga usaldusmees ja Eesti Töötava Rahva Liidu sõber peaks rakenduma

¹ "Kommunist" Nr.8, 11.juulil 1940

² 1940.aasta sotsialistlik..., viidatud teos, dok.Nr.133, lk.181

suurima energiaga tööle, külastama kóiki kodanike nende kodudes ja selgitama valimistele ilnumise vajadust. "Eriti on vajalik tugev agitatsioon selleks, et korrale kutsuda kóiki laimujuttude levitajaid ja veenda kodanikke meie platvormiga ühinema. Näitame, et oleme poliitiliselt küpsed ja vótame osa valimistest elavamalt, kui kunagi varem." ¹

Agitatsiooni efektiivsus kajastub just selles, et ETR Liidu valimisplatvormiga ühines tohutu hulk inimesi üle kogu Eesti. Nii kirjutavad ETR Liidule Järvemaal Vajangu vallas elunevad abielupaar Jaan ja Anna Merikan: " ... Oleme 50 aastat vanad ja tervis on ka juba lópukorral. Peame Pikaveres tuuleveskit. On rahvaga igapäev kokkupuutumist. See igavene tagurlus, mis siin nurgas on, kutsub ka vana ja pódurat nii, et ei saa vaiki olla, kutsub ka Teid, et Teie saadaks siia ka móne, kes selgitaks neid Tóotava Rahva Liidu valimisloosungeid. Palume meid Eesti Tóotava Rahva Liitu vastu vótta." ² Lugeses informatsiooni valimisteeelsest selgitustööst rahva hulgas Valgas ja selle ümbuses näeme, et agitatsioonitöö ulatus oli äärmiselt suur. Nii kirjutatakse: "Tórvas. Kónelesid Kukk ja Päss. Koos oli kuni 700 inimest. Meeleolu oli hea. Kónelejatele avaldati suurt poolehoidu.

Kuigatsis. Kónelesid samad. Koos 500 inimest. Meeleolu hea. Poolehoid suur.

Pukas. Kónelesid Kukk ja Päss. Koos ligi 400 inimest. Poolehoid suur, meeleolu hea.

Karulas. Koos 700 inimest. Poolehoid suur, suured ovatsioonid.

¹ 1940. aasta sotsialistliku ... viidatud teos, dok. Nr. 133, lk. 181

² sealsamas, dok. Nr. 135, lk. 183

Oldres. Koos 300 inimest. Meeleolu hea. Poolehoid olemas.

Kaagjärvel. Kónelesid Raistik ja Lehari. Koos 400 inimest. Meeleolu hea.

Harglas. Kónelesid Madison ja Lóhmus. Koos 250 inimest. Meeleolu hea.

Valgas. Väikeste Käsitöösturite Ühing ühineb Eesti Töötava Rahva Liidu platvormiga.

Saadeti tervitusi vabariigi Valitsusele, Punaarmeele ja Stalinile.

Valgas toimus sójaväelaste miiting kinnises ruumis. Meeleolu hea.

Valga Eesti Panga ametiühing ühineb Eesti Töötava Rahva Liidu platvormiga.¹

See dokument viitab selgesti laialdase agitatsioonitöö teostamisele Valga elanike hulgas. Üldine poolehoid agitaatoritele näitas, et Valgamaal oli agitatsioonitöö seatud õigetele alustele. Selle tagajärjed on hiljem ka selgesti näha. Nii kasvab Valgamaal parteiorganisatsiooni liikmete arv peamiselt tööliste arvel. 1941. a. jaanuaris oli 79% EK(b)P Valgamaa organisatsiooni liikmeist ja liikmekandidaatidest töölisi, ja seda maa- kohas, mis oli enne 1940. a. revolutsiooni kodanliku reaktsiooni ja "isamaaliitluse" kantsiks.²

Eestimaa Kommunistlik Partei nõudis valimiste ettevalmistamise käigus ja nende läbiviimisel igalt partei liikmelt maksimaalseid jõupingutusi. Kommunistid pidid oma tööga saavutama seda, et kõik valijad tuleksid valimiskastide juurde ja annaksid oma hääle Eesti Töötava Rahva Liidu kandidaatide poolt.

Valimiste normaalse kulgemise tagamiseks moodustati Tallinnas 12 valimisringkonda, millised olid omakorda jagatud vajalikuks arvuks jaoskondadeks.

¹1940. aasta sotsialistlik ..., viidatud teos. dok. Nr. 141, lk. 186

²M. Lóhmus, EK(b)P Valgamaa organisatsiooni tegevusest 1940-41 aastal, 1940. aasta revolutsiooni 30. aastapäevale pühendatud teadusliku konverentsi ettekannete teesid, Tartu 1970, lk. 17

15.juulil toodi ajalehtedes ära valimiste esimese päeva tulemused, mis näitasid, et üle poole valijatest olid oma kohuse täitnud juba 14.juulil.

Tallinnas hääletas 14.juulil 60% valijaist

Paides	--	--	56%	--
Türil	--	--	52%	--
Tórvas	--	--	56%	--
Paldiskis	--	--	98%	--
Maal	--	--	50-75%	--

1

Esimese päeva tulemuste järel kutsuti üles ülejäänud valijaid astuma hääletuskastide juurde. 15.juulil. Avaldati fotosid ja kirjutisi valimiste esimese päeva käigust. See kõik pidi mobiliseerima inimesi hääletama üksmeelselt Eesti Töötava Rahva Liidu kandidaatide poolt.

17.juulil avaldati kokkuvõtted valimiste käigust. Eesti Töötava Rahva Liidu poolt hääletas 92,9% valijaist.² See oli töötava rahva kandidaatide veenev võit. Rahva tahe sai selgeks. Võrreldes eelmiste Riigikogu ja Riigivolikogu valimistega osutusid need valimised kõige osavõturohkemateks, sest kui eelmistest valimistest võttis osa 60-70% hääleõiguslikku kodanikku, siis nüüd võttis neid osa 84,1%.³

Tuleb öelda, et töös masside ideelis-poliitilisel kasvatamisel saavutas Eestimaa Kommunistlik Partei esimese revolutsioonijärgse Riigivolikogu valimistel suurt edu. Kuid pärast esimest edu ei tohtinud saavutatul peatuma jääda, vaid oli tarvis väsimatult kindlustada kättevõidetut.

Uus Riigivolikogu otsustas kuulutada Eesti Nõukogude Sotsialistlikuks Vabariigiks ja esineda palvega võtta ta vastu Nõukogu-

¹ "Kommunist" Nr.12,15.juulil 1940

² "Kommunist"Nr.14,17.juulil 1940

³ "Kommunist"Nr.15,18.juulil 1940

de Sotsialistlike Vabariikide Liidu liikmeks. Nende suurte ürituste läbiviimisel etendasid tohutut osa ajakirjandus ja teised propaganda- ja agitatsioonivahendid.

Pidevalt avaldati artikleid ja fotomaterjale rahvamiitingute ja koosolekute kohta, kus kommunistid ja teised Riigivolikogu liikmed esinesid sõnavõttudega ja pikemate selgituskõnedega rahva ees. Rahvas mõistis, et see on ainuõige tee ning tervitas palavalt Riigivolikogu taotlusi. Pärast tagurliku kliki võimu murdmist seisis ees uued ja tähtsamad ülesanded. Esimeseks ja tähtsamaks oli Riigivolikogu otsuste selgitamine. Eriti suur osa sellest tööst langes ajakirjandusele.

Eestimaa Kommunistliku Partei ees seisis ülesanne üldistada töös laiade rahvahulkadega saadud kogemusi ning samal ajal täiustada metoodikat edasise ideelis-poliitilise töö edukuse tagamiseks. Selleks hakati kokku kutsuma EKP maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamisi. 6. septembril 1940. a. toimuski EKP Keskkomitee selline nõupidamine, kus võeti muuhulgas kokku esimesed saavutused ideoloogilises töös. Nõupidamise resolutsioonid näitavad, et partei juhtkond pööras äärmiselt suurt tähelepanu küsimustele, millised olid seotud uue inimese kasvatamisega ja kodanliku ideoloogia vastu võitlemisega. Parteiorganisatsioonidele pandi ülesandeks tõhusamalt juhtida marksistlik-leninlikku kasvatustööd ka väljaspool partei liikmeskonda, nimelt noorkommunistide, ametiühingute, töötava talurahva ja töötava haritlaskonna hulgas, koostades selleks üheskoos nimetatud organisatsioonidega vajalikud kavad kogu tegevuspiirkonna ulatuses. Partei kohalikel komiteedel tuli esitada hiljemalt 20. septembriks 1940. a. Keskkomitee propaganda ja agitatsiooniosakonnale kava ideelis-poliitilise kasvatustöö organiseerimise koh-

ta oma tegevuspiirkonnas, ära näidates loengute, kursuste, ringide ja õhtukoolide ellukutsumise võimalusi ja selleks vajaliku lektorite kaadri.¹

Selleks, et tõhustada ideoloogilist tööd, võeti vastu otsus EK(b)P Keskkomitee häälekandja "Kommunist" ja muu marksistliku kirjanduse levitamise kohta, kus märgiti, et marksistlik-leninlike trükitoodete ja ajalehe "Kommunist" levitamise kaasaaitamine on iga partei liikme kohustuseks, "... organiseerides selleks ajakirjanduse ja kirjanduse levitajaid linnades, alevites ja külades, vabrikutes, tehastes, asutustes, koolides, põllumajapidamistes, nõukogudes, igasugustes organisatsioonides, rahva massilistel kokkutulekutel, koosolekutel, pidudel jne."²

ENSV Rahvakomissaride Nõukogu võttis 9.oktoobril 1940.a. vastu määruse poliitharidustöö korraldamise kohta, milles näidati ära poliitharidustöö ülesanded ja nende läbiviimise viis. Määruses on öeldud, et poliitharidustöö keskuseks koha peal on rahvamaja, kultuurihoone, klubi või punane nurk. Nende lähemaks ülesandeks oli poliitharidustöö organiseerimine ja korraldamine oma ringkonna laiaulatuses rahvahulkades. Rahvamajad, kultuurihooned ja punased nurgad pidid tegutsema isetegevuse põhimõttel, liikmekonna poolt valitud organite juhtimisel. Määruses on öeldud, et rahva poliitiliste ja kultuur-hariduslike tarvete rahuldamine neis toimub nende juures tegutsevails harrastusringides, raamatukogudes, lugemistubades, kabinettides jne. ja mitmesuguste poliithariduslike ja kultuuriliste kursuste, loengute, etenduste, võistluste jne. kaudu.³

¹ Poliithariduse küsimusi, viidatud teos, lk.143

² sealsamas, lk.145

³ sealsamas, lk.149

Peale rahvamajade, kultuurihoonete, klubide ja harrastusringide pidid poliithariduse ja kultuuri alal tegutsema rahvaraamatukogud, mitmesugused rahvakoolid ja muud rahvaõpistud.¹

Seoses rahvamaja muutumisega kohaliku poliitharidustöö keskuseks anti 15. oktoobril 1940. a. Hariduse Rahvakomissariaadi poolt välja rahvamajade korraldamise juhend, mis rea teiste väga tähtsate ülesannete kõrval määras ära rahvamaja ülesanded poliithariduse alal. Ja need olid järgmised:

- a) Poliitharidustöö organiseerimine ja korraldamine oma ringkonna kõige laiemais rahvahulkades, eriti Marksi, Engelsi, Lenini õpetuse, Kommunistliku Partei ajaloo, NSVL ja Eesti NSV Konstitutsioonide ja NSVL rahvaste ajaloo õppimise alal.
- b) Kaasaaitamine Nõukogu Valitsuse, Kommunistliku Partei ja ametiühingute otsuste elluviimisele vastava selgitustöö kaudu.
- c) Selgitustöö teostamine töötava rahva saadikute Nõukogude, kohtute, ametiühingute organite jne. valimiste puhul.
- d) Osavõtmine NSVL ja Eesti NSV riiklik ühiskondlike tähtpäevade tähistamisest.
- e) Poliithariduslike ja kultuuriliste ringide organiseerimine ja juhtimine.
- f) Ühiskondlik-poliitiliste ja kultuuriliste loengute, referaatide ja vestluste korraldamine.
- g) Ühiskondlik-poliitilistes küsimustes kodanikele nõuande ja selgituse korraldamine.
- h) Töösse ja ühiskondlikku omandisse sotsialistliku suhtumise kasvatamine, sotsialistliku võistluse ja lööktööliikumise korraldamine.

¹ Poliithariduse küsimusi, viidatud teos, lk. 149

- i) Teadliku distsipliini kóvendamine.
- j) Usuvastase propaganda organiseerimine.
- k) Internatsionaalse kasvatuseteostamine.
- l) Kodanike kultuurilis-tehnilise taseme tóstmine.
- m) Teaduse, tehnika, kirjanduse ja kunsti populariseerimine.¹

See oli selge tegevusjuhise kóigile poliithariduse ala tóotajaile, kes tegutsesid masside ideelis-poliitilise kasvatusesega.

Juba enne rahvamajade juhendi ilmumist teatasid ajalehed poliitilise kasvatustöö organiseerimisest kohtadel. Nii hakkas Jóhvi linna tööliste Üldühing oma liikmeile võimaldama laiaulatuslikku poliitilist kasvatustööd. Poliitilised loengud algasid Jóhvis 4.oktoobril 1940.a. Edaspidi otsustati korraldada loenguid 3 korda nädalas: esmaspäeval, kolmapäeval ja reedel.²

Valga Tööraha Ühingu korraldusel algasid Valgas hommikuti poliitilised kónekoosolekud, kus käsitleti möödnud nädala sündmusi. Kónede vaheaegadel hoolitses muusikaliste palade eest Ühingu sümfooniaorkester. Valga Tööraha Ühingu tegevus oli suunatud töölistele endaarendamisvóimaluste loomisele. Ühingu poolt korraldatud kursustest võttis osa üle 250 osavótja. Kogu liikmeskonnale, mis tóusis juba 1300 inimeseni, asutati kóneuskuse- ja kirjanduse ring. Ühingus käis ettevalmistus oma seinalehe "Tee tóusule" väljaandmiseks, samuti valmistuti intensiivselt Suure Oktoobrirevolutsiooni pidustusteks.³ Elav osavótt nendest poliithariduslikest üritustest näitab, et rahvas oli huvitatud poliitiliste teadmiste omandamisest, et paremini móista käesolevat poliitilist situatsiooni.

¹ Poliithariduse küsimusi, viidatud teos, lk.155

² "Kommunist" Nr.94, 5.Oktoobril 1940

³ "Rahva Hääl" Nr. 108, 11.oktoobril 1940

Edukaks poliitilise kasvatuse ja propaganda läbiviimiseks loodi paljudes asutustes ja käitistes punased nurgad. Hea töö tagamiseks määrati toimkonnad, kes pidid töötama pidevalt ühiskondlike, majanduslike ja kultuuriliste küsimuste kallal ning viima need laiadesse massidesse lahendamiseks. Toimkondade loomise protseduur pidi olema järgmine: käitise või ametiühingu komitee moodustab oma abiorganiks kultuuritoimkonna, kes loob punase nurga toimkonna või tegutseb väiksemates asutustes ise.¹ Selleks, et saavutada töös maksimaalset edu, soovitati punaste nurkade töö läbiviijate hulka määrata kõige aktiivsemaid seltsimehi. Seltsimehel, kes oli punase nurga toimkonnas, pidi olema ülesandeks levitada eeskätt marksistlik-leninlikku kirjandust, organiseerida kogu perioodika levitamist ja populariseerimist.² Ajalehed töid ära palju teateid punaste nurkade organiseerimisest vabariigi käitistes ja asutustes. Algul oli punaste nurkade organiseerimise juures mõningaid raskusi, mida võis põhjendada asja uudsusega. Paljude punaste nurkade ja seinalehtede organiseerijad ei püstitanud endale konkreetset küsimust: mida tahetakse punaste nurkade ja seinalehtedega saavutada? Seinalehed ei olnud paigutatud nähtavale kohale, artiklid ebahuvitavad ja paljus laialivalguvad ning ei täitnud seega oma ülesannet. Punastesse nurkadesse olid üles riputatud tavalised "standard" pildid ja dekoratsioonid, mis jätsid liialt ametliku mulje. Need puudusi püüti aga edaspidi vältida ning korraldati punaste nurkade tööd ja seinalehtede väljaandmist nii, et need muutusid tõelisteks abivahenditeks laiade hulkade ideelis-poliitilised kasvatamisel.

¹ "Rahva Hää" Nr.110, 14.oktoobril 1940

² "Rahva Hää" Nr.110, 14.oktoobril 1940

12.novembril 1940.a. avaldati ajalehes "Kommunist" NSV Liidu Ülemnóukogu Presiidiumi seadlus saadikute valimise päeva kohta NSV Liidu Ülemnóukogusse. Eesti NSV-s saadikute valimine määrati 12.jaanuarile 1941.a. Selleks otstarbeks loodi Eesti NSV-s 4 valimisringkonda valimisteks Liidu Nókogusse ja 25 valimisringkonda valimisteks Rahvuste Nókogusse.¹ Valimised NSV Liidu Ülemnókogusse pidid saama tähtsamaks poliitiliseks sündmuseks, mille edu sõltus täielikult oskusliku agitatsiooni ja rahvahulkade juhtimise läbiviimisest. Selleks, et agitatsioonitöös edukust tagada, tuli sellele tööle kaasa tõmmata kõik aktiivsed ja läbiproovitud töötajad. Ajakirjandus ja raadio alustasid pidevat valimiskampania valgustamist. Ajalehed kirjutasid töötajate koosolekustest, milliseid korraldati üle kogu vabariigi. Valimiste koosolekul Balti Puuvillavabrikus kutsuti kõiki vabriku töölisi üles valimiste agitatsioonile ja propagandale töölisklassi esindajate eest.² Valimiskampania pidi saama laiadele töörahvahulkadele suureks poliitiliseks ja praktiliseks kooliks; selleks tuli intensivistada marksistliku kirjanduse ja ajakirjanduse levitamist massides. Ajakirjandus tutvustas valijatele NSV Liidu Ülemnókogu määrustikku ja tema struktuuri. 17.novembril 1940 toimus EK(b)P Tallinna Linnakomitee poolt kokku kutsutud parteiaktiivi koosolek, kus oli arutusel küsimus parteiorganisatsiooni ülesannetest seoses valimiskampaniaga. Ettevõtete ja asutuste juhatajad pidid õigeaegselt hoolitsema valimiskomisjonide, agitatsioonipunktide ja hääletusruumide sisustamise eest. Valimisjaoskond pidi muutuma agitatsioonilis-propagandistliku töö keskuseks. Suur vastutus ja ülesanne lasus Tallinna linna parteiorganisatsioonil, milline pi-

¹ "Kommunist" Nr.130, 12.novembril 1940

² "Kommunist" Nr.132, 14.novembril 1940

di kindlustama valimiskampania poliitilist juhtimist mitte ainult Tallinnas ja Harjumaal, vaid suunama oma jõu massilise agitatsiooni teostamiseks ka teistesse vabariigi rajoonidesse. Et tagada agitatsiooni- ja propagandatöö suuremat efektiivsust, avaldati ajakirjanduses valimiskampania kõnelejatele ja agitaatoritele soovitatava kirjanduse nimestik, kuhu olid koondatud peamised materjalid, mis võisid abistada neid kõnede ettevalmistamisel.¹ Vaatamata sellele, et Riigivolikogu valimiste organiseerimisel ja läbiviimisel saavutasid agitaatorid ja propagandistid küllalt häid tulemusi, ei loobunud nad oma töömeetodite täiustamisest ja kogumuste vahetamisest. Ajakirjandus avaldas kirjutisi teiste NSV Liidu rajoonide valimisjaoskondade ja agitatsioonipunktide tööst, millised tulid kasuks ka meie vabariigi valimisjaoskondade ja agitatsioonipunktide töö organiseerimisel. Agitatsiooni- ja propagandatöö paremaks korraldamiseks ja selle läbiviijatele ühtsete juhiste andmiseks korraldati 19-20 novembrini EK(b)P Keskkomitee propaganda- ja agitatsiooniosakonna poolt organiseeritud ülemaaline EK(b)P maakondade ja linna komiteede agitatsiooni- ja propagandaosakondade juhatajate, instruktorite ja propagandistide nõupidamine, kus teiste ettekandjate kõrval võttis sõna ka EK(b)P Keskkomitee sekretär sm.N.Ruus. Oma kõnes ta: "... näitas rea faktide ja näidete varal, kuidas praktiliselt - bolševistlikult teostada agitatsiooni hulkades. Bolševistlik agitatsioon ja propaganda peab aitama töötavatele hulkadele selgitada partei ja Nõukogude Valitsuse põhiülesandeid, tõmmates töötavaid hulki kaasa aktiivsele osavõtule sotsialistlikust ülesehitustööst." ² Et valijad teaksid, millised on NSV Liidu Ülemnõukogu saadiku ülesanded, avaldati ajakirjanduses sellekohane kirjutis.

¹ "Kommunist" Nr.136,18.novembril 1940

² "Kommunist" Nr.140,22.novembril 1940

Inimesed nägid, et saadik, kes on valijatega kohustatud pidevas kontaktis olema, on nende huvide kandjaks. NSV Liidu Konstitutsiooni ja Ülemnõukogu valimiste määrustiku tundmaõppimiseks andis EK(b)P Keskkomitee agitatsiooni- ja propagandaosakond välja juhise, mille põhjal õppimine toimus plaani järgi, mis hõlmas ülevaadet Nõukogude Liidu riigivormi ja elu arengust kuni Nõuk.Konstitutsiooni vastuvõtmiseni 1936.a.; ühiskondlikku ja riiklikku korraldust; Kodanike õigusi ja kohustusi; valimissüsteemi ja valimisõigust; NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste määrustikku.¹

Valimiseelne selgitustöö kulges vabariigi mitmetes rajoonides edukalt. Nii algasid 23.novebril Tartus kolmepäevased kursused poliitiharidustöö kaadritele, millest võtsid osa kõikide maakonna rahvamajade juhatajad ja nende asetäitjad. Nõupidamisel tutvustati valimismäärustikku ja kutsuti üles aktiivselt juhtima valimiseelset agitatsiooni oma piirkonnas.² Agitatsioonipunktide tähtsaimaks ülesandeks pidigi saama NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste määrustiku ja Konstitutsiooni tutvustamine kõigile valijaile.

Valimiskampaania edukuse tagamiseks valis Petseri maakonna komitee näiteks välja üle 50 agitaatori ja propagandisti, kellele korraldati kahenädalane seminar, kus neile tutvustati üksiasjalikult NSVL ja ENSV Konstitutsiooni ja valimismäärustikku. Ajaleht teatab, et erilist huvi osutasid seminarist osavõtjad nõukogude valimissüsteemile. Nad mäletasid veel väga hästi: "... kuidas endiste valimiste ajal Eesti kodanlikud valitsejad avaldasid neile poliitilist ja majanduslikku survet. Kui ei hääletanud rikaste kandidaatide poolt, siis vaesed talupojad ei saanud pangast laenu jne."³ Olles saanud ise hea teoreetilise ettevalmistuse, oli agitaatoritel tunduvalt kergem oma tööd teha. Seda eesmärki teenisid ka arvukad ajalehtede

¹"Kommunist" Nr.141,23.novembril 1940

²"Kommunist" Nr.147,29.novebril 1940

³"Kommunist"Nr.149,1.detsembril 1940

juhtkirjad, millistest olid paljud pühendatud valimistega seotud küsimustele. Neis juhtkirjades anti ülevaade valimiseelsest agitatsioon- ja organiseerimistööst ning juhiti tähelepanu reale puudustele. Valimiskampania läbiviimisel ei pööratud kohalikes ajalehtedes küllaldast tähelepanu valimiseelsete küsimuste ja probleemide valgustamisele, mis tekkisid kohtadel. Piirduti vaid üldiste valimistele pühendatud artiklitega. Keskaajalehed kutsusid üles sellise vea likvideerimisele. "Bolševistlik ajakirjandus peab olema valimiskampania juhtkohal, andes konkreetset abi kohtadele, näidates eesrindlike parteiorganisatsioonide tööd valimiskampania läbiviimisel ja üldistades nende tööd."¹

Et iga agitaator mõistaks oma ülesandeid läbiviidavas valimiskampanias, korraldati neile pidevalt instrueerimiskoosolekuid, kust nad said vastuseid neid huvitavatele küsimustele ning uusi juhiseid oma töö organiseerimisel. Agitatsioonipunkti ülesanded avaldati ajalehes "Kommunist"². Seal välja toodud juhtnõõrid said agitatsioonpunktide töö aluseks, mille täitmine pidi tagama maksimaalse osavõtu valimistest. Agitaatoreid ja propagandiste kutsuti püsivale ja energilisele tööle ning pöörati tähelepanu paljudele probleemidele, millistega agitatsioonitöö teostajail tuli kokku puutuda. Aktiivsel agitatsioonil oli rahvahulkadele suur mõju, millest räägivad arvukad artiklid ja kirjutused ajakirjanduses. Saaremaal võtsid agitatsioonitööst aktiivselt osa töölised, töötavad talupojad, kalurid ja koolinoored. Nii kirjutati: "Eriti aktiivne selgitustöö käib Kaarma agitpunktis. Seal töötab 15 agitaatorit. Kogu maakonnas juba teist nädalat ei möödu ühtki päeva, kus ei peetaks valimiseelseid selgituskoosolekuid."³ Selgitustööd viisid agitaatorid

¹ "Kommunist" Nr.149, 1.detsembril 1940

² "Kommunist" Nr.154, 7.detsembril 1940

³ "Kommunist" Nr.169, 22.detsembril 1940

torid läbi ka elamuis, kogudes harilikult majaelanikud ühte suu-
remasse korterisse, kus vastati valijate küsimustele ja propagee-
riti nõukogulikke ideid. Tähtis osa langes agitaatoritele kandidaa-
tide tutvustamisel. Oli vaja nende elu ja tegevus tuua kuulajateni
nii, et need mõistaksid kandidaadi sobivust kandideerida kõrgetes-
se riigiorganitesse. Selline töö seadis agitaatori ette suuri nõud-
misi.

Nagu valimistel Riigivolikokku tutvustasid ajalehed ka NSV
Liidu Ülemnõukogu valimiste eel kandidaate, tuues ära nende fotod
ja elulookirjeldused. Nõukogude Konstitutsiooni põhjal võtavad
valimistest osa noored alates 18 -st eluaastast. See tõstis suu-
relt valijate hulka võrreldes kodanliku Eesti valimistega, kus va-
limistele lubati isikuid alates 22-st eluaastast. Kirjutises, mis
tutvustab valimisjaoskonna tegevust Jõgeva linnas, loeme, et siin
tundsid erilist huvi valimiste vastu noored. Nad käisid agitpunk-
tis tutvumas marksistliku kirjandusega ja käsiraamatutega, mida oli
agitpunktis küllaldaselt olemas.¹ Eestimaa Kommunistliku Partei
Keskkomitee avaldas 9. jaanuaril 1941. a. üleskutse, milles kutsus
üles kõiki valijaid hääletama kommunistide ja parteitute bloki kan-
didaatide poolt. Üleskutsel oli tohutu mõju, millest räägivad vas-
tukajad tööliste hulgas. Paljudes vabariigi asutustes korraldatud
mitingutel avaldasid töötajad kommunistide ja parteitute bloki
kandidaatidele toetust ning otsustasid üksmeelselt hääletada nende
poolt.

12. jaanuaril toimunud valimised olid tõeliseks rahva üksmee-
le väljenduseks. Agitaatorite ja propagandistide hästi läbi viidud
töö tõi valimisjaoskondadesse enneolematu arvu valijaid, kes suu-
res enamuses andsid oma hääle esitatud kandidaatide poolt.

¹ "Kommunist" Nr. 8, 9. jaanuaril 1941

Valimised kujunesid kommunistide ja parteitute bloki hiilgavaks võiduks. Teadaandes saadikute valimiste tulemuste kohta NSV Liidu Ülemnõukogusse on toodud andmed, et Eesti NSV-s oli valijaid 875 276. Neist võttis osa hääletamisest Liidu Nõukogusse 97,4% ja Rahvuste Nõukogusse 97,32% valijate arvust. Nende hääled jagunesid järgmiselt: hääletamisest osavõtnuist hääletas kommunistide ja parteitute bloki kandidaatide poolt Liidu Nõukogusse 97,01% ja Rahvuste Nõukogusse 95,73% hääletamisest osavõtnute arvust.¹

Edasised tegevusjuhised partei agitatsioonile kohta massides sõnastati EK(b)P IV kongressil, kus vastuvõetud resolutsioonis on öeldud: "Kongress nõuab parteiorganisatsioonidelt, et nad säilitaksid ja edasi arendaksid neid kogemusi, mis nad on omandanud agitatsioonitöö alal elanike hulgas NSV Liidu Ülemnõukogu valimiste ettevalmistamise ja läbiviimise ajajärgul. On vaja mitte ainult säilitada neid aktiviste, kes on kerkinud esile valimiste ajajärgul, vaid ka suurendada nende arvu."² Selles suunas hakkasidki tegutsema parteiorganisatsioonid. Nii jätkasid Tartus tööd 185 agitpunkti ja nende agitkollektiivi. Pearõhk suunati nüüd agitaatorite enesearendamisele. Kudina vallamajas agitpunkti 25-liikmelise agitkollektiivi poolt asutati õppering, mis alates 2.veebruari igal pühapäeval kaheks tunniks kokku tuli. Töökavas oli põhjalik tutvumine Konstitutsioonidega ja ÜK(b)P ajaloo lühikursuse õppimine.

Õppering moodustati ka Igavere agitpunkti juurde, kus töötati sama programmi juures neljapäeviti ja pühapäeviti.³ Viljandis, 5.vebruaril toimunud agitaatorite koosolekul leidsid osavõtjad, et agitatsioonitööd tuleb jätkata ning võtsid vastu resolutsiooni, milles esitati soov raekojasaali kasutamiseks, et seal siis agi-

¹"Kommunist" Nr.17,17.jaanuaril 1941

²"Kommunist" Nr.41,15.vebruaril 1941

³ORKA, R-705, nim.1,s-ü.-126,lk.2

taatorite koosolekuid läbi viia. Samas öeldi, et agitatsioonitöö Viljandis tahaks süvendamist ning agitaatorite tööle tuleb rohkem rõhku panema.¹

Selliseid teateid võis ajakirjanduses tihti kohata. Rahvas oli uute ideede omandamisest väga huvitatud. Kommunistlik Partei ja Vabariigi Valitsus löid kõik võimalused, et poliithariduslik töö rahva laiade masside seas muuta veelgi tõhusamaks. Nii tegutses vabariigis 1941.a. 1.jaanuariks 17 klubi, ligi 1000 punast nurka kätistes ja 1200 koolides.² Poliitharidustöö saavutab täieliku efekti alles siis, kui kommunistlikku kasvatustööd teostatakse kogu maal. Uute rahvamajade ehitamiseks nähti 1941.a. eelarves ette 5 685 000 rbl. Peatähelepanu oli tarvis pühendada klubide, punaste nurkade ja rahvamajade töö ideelisele küljele, tuli täpselt täita Poliitharidusliku töö korraldamise juhendit, intensiivistada töö läbiviimist. Olgugi, et kvantitatiivsed näitajad rahvamajade arvu kasvu osas näitasid pidevat tõusu, ei saanud rahule jääda nende töö läbiviimise meetoditega. Selle nõrkus väljendus paljude klubide, punaste nurkade ja rahvamajade töö süsteemitus korraldamises, mida võis seletada nende asutuste juhatajate ja üldse aktiivse kaadri väheste kogemustega. Nimetatud asutuste töö peamiseks eesmärgiks oli laiade rahvahulkade poliitiline kasvatamine ning väga halbadeks näitajateks nende töös olid vaid paberil eksisteerivad poliithariduslikud ringid.³ Sellise töökorralduse juures oli mõeldamatu poliitilise kasvatustöö kvaliteedi tagamine, mis oli aga esmaseks ülesandeks. Et seda saavutada tuli koheselt alustada vanade töömeetodite väljajuurimist ja poliitharidusliku töö plaanikindlat läbiviimist.

¹ ORKA, f.R-705, nim. 1, s.-ü. 126, lk. 2

² "Kommunist" Nr. 56, 5. märtsil 1941

³ sealsamas

Mitmetes vabariigi linnades ja rajoonides oli rahva poliitiline kasvatus organiseeritud hästi. Nii korraldas Tallinna Parteiaktiivi Maja ulatuslikku poliithariduslikku tööd töötava rahva hulgas. Iga päev võis saada selgitusi ja näpunäiteid kõigis küsimustes, mis õppijail tekkisid seoses ÜK(b)P ajaloo lühikursuse omandamisega. Esimese 12 päeva jooksul käis nõu küsimas 50 inimest.¹

Harju maakonna rahvamajade juures oli 125 õpperingi 1765 liikmega, kus inimesed tegelesid oma poliitilise taseme tõstmisega.²

Virumaal korraldati ümber rahvamajade võrk ning Rakvere rahvamaja muudeti seoses sellega maakondlikuks kultuurimajaks. Ümberkorralduse eesmärgiks oli keskse kultuurimaja loomise teel saavutada poliitilise ja kultuurilise kasvatuses tsentraliseeritud läbiviimine Virumaal.

Poliitharidustöö edukas läbiviimine pidi saama kõigi poliithariduslike asutuste juhatajate, aktiivi ja nende kõrgemalseisvate organite otseseks ülesandeks.

Suurt osa täitsid rahva poliitilisel kasvatamisel ka arvukad vabariigis eksisteerivad rahvaraamatukogud. Nõukogude Eesti esimene riiklik rahvaraamatukogude võrk kujunes välja pärast revolutsiooni kodanliku korra vabaharidussüsteemi likvideerimise ajal. Mõistes rahvaraamatukogude tohutut tähtsust laiade masside poliitilise kasvatuses osana eraldas Vabariigi Valitsus väga palju tähelepanu raamatukogude võrgu loomisele üle kogu maa nii nende arvulise suurenendamise teel kui ka parema territoriaalse paigutamise teel. Kui varem Järvemaal oli üks raamatukogu keskmiselt 630 elaniku kohta ja Harjumaal 760 elaniku kohta, siis Läänemaal oli see 1260 ja Petserimaal koguni 2370 elaniku kohta.³ Need arvud näitavad selges-

¹ "Tartu Kommunist" Nr. 70, 3. aprillil 1941

² "Kommunist" Nr. 71, 22. märtsil 1941

³ Nõukogude Eesti riiklik rahvaraamatukogude võrk, "Nõukogude Kultuur", 1941, IIa.k., Nr. 6, lk. 374

ti raamatukogude ebakorrapärast paiknemist vabariigi territooriumil. Esimesel nõukogude aastal planeeriti raamatukogude võrk Eesti NSV territooriumil täielikult ümber. Raamatukogu funktsioonid muutusid koos sellega laiemaks. Kui enne rahuldas raamatukogu vaid kodaniku lugemishuvi, siis nüüd tuli tal hakata täitma ka poliit-haridusliku asutuse funktsiooni. Raamatukogudes viidi läbi töösi-ne ja tähelepanelik kirjanduse valik, mille tulemusena sealt kõr-valdati reaktsiooniline ja teoloogiline kirjandus. 1941.aastal oli vabariigis iseseisvaid rahvaraamatukogusid 947 ja laenutuspunkte - - 586.¹ Kaotati ebakorrapärast nende paiknemisel. Paralleelselt kirjanduse valiku läbiviimisega raamatukogudes täiendati neid pi-devalt marksismi-leninismi klassikute, Nõukogude liiduvabariikide ja ENSV kirjanike teostega. Rahvaraamatukogud muutusid rahva ene-sekasvatuse keskusteks, kus tuhanded töötajad kõrvuti ilukirjan-duslike teoste lugemisega asusid omandama poliitilisi teadmisi. Sel-les töös langes suur osa ka raamatukogutöötajatele, kes pidid töö-le lugejatega pöörama erilist tähelepanu ja seda just raamatute soo-vitamise, nõuannete andmise, teatmete hankimise ja lugemishuvi ära-tamise teel. Rahvaraamatukogude töö õige korraldus pidi tagama noorte ja täiskasvanute lugejate kasvatamist sotsialistliku üles-ehitamise huvides, nende vaimse taseme arendamise huvides.

Käesoleva peatüki lõpetuseks tuleb öelda, et Eestimaa Kommu-nistlik Partei alustas pärast sotsialistliku revolutsiooni teosta-mist kohe lahendama laiade masside kommunistliku kasvatuse küsimust. Selle töö läbiviimiseks oli tarvis enda kätte haarata nii massili-sed agitatsiooni- ja propagandavahendid nagu ajakirjandus ja raadio-keskus kui ka kasvatada laialdane sotsialismi üritusele ustav agi-taatorite ja propagandistide kaader, kes oleksid üle kogu maa haka-

¹ Nõukogude Eesti riiklik rahvaraamatukogude võrk, "Nõukogude Kultuur", 1941, II a.k., Nr.6, lk.374

nud levitama sotsialistlike ideid. Eesmärgina püstitati rahva laiade hulkade kasvatamise teadlikeks sotsialistlike riige kodanikeks. Poliit-massilise töö läbiviimisel tuli agitaatoritel ja propagandistidel arvestada iga rahvakihi omadusi; neil oli tarvis töötada andumuse ja suure sisemise veendumusega. Poliit-massiline töö kujunes rahva hulgas laiahaardeliseks ning ei jäänud tulemuseta. Rohkete selgituskoosolekute ja -miitingute läbiviimisega saavutati rahva tohutu aktiivsuse tõus. Rahvas koondus massiliselt Eestimaa Kommunistliku Partei loosungite alla. Poliitilise aktiivsuse tõusust räägib EK(B)P, ELKNÜ, ametiühingu organisatsioonide jt. massiorganisatsioonide liikmete arvu kasv. Pärast Riigivolikogu valimisi saavutatud edu mass-poliitilises kasvatus-töös rahva hulgas ei jäänud Eestimaa Kommunistlik Partei äraootavale seisukohale, vaid asus täiustama ideelis-poliitilise kasvatustöö metoodikat, et tagada rahvahulkadele süstematiseeritud poliitiliste teadmiste andmine. Töötati välja ja avaldati Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu määrus poliitharidustöö teostamise kohta, milline sai peamiseks tegevusjuhiseks masside poliitilisel kasvatamisel.

Laiaulatuslikud kampaaniad, mis viidi läbi valimiste eel Riigivolikoguse ja NSV Liidu Ülemnõukogusse viidi otsesse seosesse rahva poliitiliste teadmiste täiendamisega. Selle töö edasisel teostamisel pandi suurt rõhku rahva enesetäiendamise võimaluste loomisele. Punased nurgad, rahvamajad, raamatukogud ja paljud õpperingid muutusid tähtsateks keskusteks poliitilise kasvatustöö läbiviimisel.

Tuli kokku puutuda ka vastutustundetu suhtumisega rahvamas-side poliitilisse kasvatamisse. Nii seati mõningates kohtades po-

liitiliste teadmiste kvaliteedile vastu suure arvu õpperingide loomine, kus aga praktiliselt tööd ei teostatud. Samuti pöörati mõnikord vähe tähelepanu klubide, punaste nurkade ja rahvamaja- de töö ideelisele küljele. Paljud vead olid muidugi tingitud aktiivse kaadri vähestest kogemustest, millest püüti järk-järgult pideva enesetäiendamise teel üle saada.

Arvestades üldisi ülesandeid, millised seisid Eestimaa Kommunistliku Partei ees rahva laiade hulkade ideelis-poliitilisel kasvatamisel, olid esimesel nõukogude aastal Eesti NSV-s läbi viidud üritused alles suure poliitharidusliku töö alguseks.

II peatükk

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI TEGEVUS PARTEI

PROPAGANDA KORRALDAMISEL JA JUHTIVA KAADRI

IDEELIS-TEOREETILISEL KASVATAMISEL

Pärast tormisili sündmusi 1940.a. revolutsioonipäevil asus eesti töörahvas Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel sotsialistliku ülesehitustöö teele. EKP legaliseerimine andis kommunistidele võimaluse suhelda töörahva laiade hulkadega lähemalt, propageerida oma ideid otseselt. Tähtsa ülesandena seisis Kommunistliku Partei enda ridade tugevdamine. Nagu juba öeldud läks Eestimaa Kommunistlik Partei revolutsioonile vastu suhteliselt väikesearvulise väesalgana. Pärast revolutsiooni oli päevakorras partei propaganda ümberkorraldamine, mis pidi tooma EKP ridadesse hulgaliselt uusi, võitluses karastunud ja läbiproovitud seltsimehi, kellele oleks võinud usaldada sotsialistliku ülesehitustöö vastutavate ülesannete täitmine. Sel perioodil oli tarvis olemasolevad, sotsialismi üritusele ustavad jõud rakendada aktiivsele tööle parteiorganisatsioonide loomiseks kohtadel.

18.juulil kutsuti kokku EKP Tallinna organisatsiooni esimene legaalne üldkoosolek, mis pärast pikki aastaid kestnud póranda-

alust tegevust oli tähtsaks sündmuseks partei ridade organiseerimisel. Üldkoosolekul oli kaks päevakorrapunkti: partei ridade kasvu küsimus ja EKP Tallinna Komitee valimine. Ühehäälselt valiti EKP Tallinna Komitee liikmeteks F.Okk, V.Jaanus ja S.Telman.¹ Nagu teada kujunes Tallinna organisatsioon eestvedajaks parteitöö organiseerimisel vabariigis. Kuid eduka töö korraldamine nõudis parteilise kaadri ideelis-teoreetilise taseme tõstmist. Eestikeelse marksistlik-leninliku kirjanduse puudumine võimaldas vaid vähestel vene keelt valdavatel seltsimeestel nende teostega tutvuda, mida pörandaalustes tingimustes töötamise ajal salaja Eestisse toimetati. Nende tõlkimine oli seotud suurte raskustega ning tuli kõne alla vaid väikesemahuliste väljannete puhul. Levitamine oli samal ajal seotud tohutu riskiga.

Esmaseks ülesandeks pidigi saama laialdane marksistlik-leninliku teooria propageerimine ja õppimine partei juhtiva kaadri poolt ning nende kaudu levitamine laiadesse töörahva hulkadesse. Kõige suurem osa selles töös langes ajakirjanduse peale, milline pidi propagandistlikke eesmärke silmas pidades avaldama kirjutisi marksismi-leninismi küsimustest, valgustama propaganda töö kogemusi jne. Edukaks marksismi-leninismi õppimiseks tuli luua nii linnas kui maal vastavad tingimused õpperingide organiseerimise teel. Loengud ja referaadid mitmete marksismi-leninismi küsimuste kohta pidid saama teooria omandamise aluseks. Kõrgemate koolide õppekavade täiendamine marksismi-leninismi, kui iseseisva õppeainega muutus hädavajalikuks. Laiades tööliisklassi ja intelligentsi kihtides oli tekkinud suur huvi marksismi-lenin-

¹ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.Nr.150, lk.192

nismi teooria vastu. Parteiorganisatsioonide poole pöördusid seltsimehed küsimustega nõu saamiseks teooria omandamisel. Aja-
leht "Kommunist" kirjutas: "Meie ees seisvaid tohutuid ülesan-
deid saame lahendada vaid toetudes sellele õpetusele. See käib
eeskätt EKP liikmete ja kogu meie poliitilise, riikliku, majan-
dusliku, kultuurilise ja ideoloogilise elu juhtivate tegelaste
kaadri kohta. Igapäevase jooksva töö rohkusest hoolimata, õige-
mini, just sellepärast, et seda tööd nii palju on, tuleb sel
kaadril viibimata asuda marksistlik-leninliku teooria süstemaat-
tilisele tundmaõppimisele ja uurimisele. Selle ülesande lahen-
damisest sõltub ka kõigi teiste ülesannete lahendamine, mis ees
seisavad." ¹ Esinedes 5.augustil Tallinna kommunistide koosole-
kul, kus oli arutusel linna parteiorganisatsiooni olukord ja
ülesanded märkis F.Okk, et viimase kolme nädala jooksul parteis-
se vastu võetud 400 liiget seavad partei ette suured ülesanded.
Need noored jõud tuli kiiresti võimete kohaselt tööle rakendada
ning organiseerida nende poliitiline kasvatamine. Kuna sel pe-
rioodil võeti parteisse vastu soovijaid ilma kandidaadistaažita,
lähtudes peamiselt nende poolt ülesnäidatud ustavusest kommunisti-
miüritusele, oli selge, et nende kaadrite poliitiline kasvatus
algas päris algusest peale. Ülesande raskusest kõneleb see, et
kasvatustööd teostav kaadri arv oli äärmiselt piiratud. F.Okk
märkis: "Töölise instinktist üksi on vähesselleks, et olla riigis
peremees ja juhtida riiki, ehitada sotsialismi. Selleks
et viia töötava rahva hulgad enda järele,

¹ "Kommunist" Nr.26, 29.juulil 1940

peab omama revolutsiooni teooria ... Peab oskama seda teooriat praktilises töös rakendada." ¹Sama eesmärke pidasid silmas ka EKP Pärnumaa organisatsiooni liikmed, kes oma üldkoosolekul vastuvõetud resolutsioonis tunnistasid vajalikuks asuda "1) populariseerima ÜK(e)P ja EK(e)P Pärnumaa Keskkomitee otsuseid, mis ilmuvad ajakirjanduses; 2) asutama ringe ja korraldama loenguid partei põhikirja ja programmi tundmaõppimiseks ning konsultatsioone neile seltsimeestele, kes iseseisvalt õpivad tundma põhikirja ja programmi; 3) korraldama loenguid, ringe ning konsultatsioone ÜK(e)Partei ajaloo tundma õppimiseks; 4) tutvustama konstitutsiooni põhimõtteid laiadele rahvahulkadele, et neid hulki võita sotsialismi poole, korraldades selleks loenguid vestlusi, õpperinge ning kasutades massikoosolekuid ja muid koosviibimisi jne.; 5) asutama nõukogude partei õhtukooli, et seal partei-, noorkommunistide, ametühingute ning nõukogude aktiivi ideelis-poliitilist taset tõsta; 6) aitama levitada "Kommunisti" ning teisi marksistlikke-leninlikke trükitooteid, organiseerides ajakirjanduse ja kirjanduse levitamise võrgu loomist asutustes, kätistes, maal ja juhtida ning kontrollida selle võrgu tööd; 7) koolinoorte ning kogu noorsoo kasvatamisele ning usuvastasele tööle" ²

22.septembril 1940.a. vastuvõetud resolutsiooni sisu näitab, et juba selleks perioodiks olid EKP organisatsioonid saanud juhtnõõrid, mille täitmise täpsusest ja kohusetundlikkusest pidi sõltuma partei kaadrite ridade kasv ja ideeline tase. Sest momendi poliitiline olukord ei lubanud päevagi viivitada kaadri kasvatustöö läbiviimisega. See töö oli küllalt komplitseeri-

¹ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.Nr.190, lk.237

² sealsamas, dok.Nr.227, lk.287

tud, sest olukorras, kus suur enamik rahvast koondus Eestimaa Kommunistliku Partei poolt propageeritud loosungite alla, oli rahvavaenulike elementide osatähtsus veel küllalt suur ning nende vastutöötamine Nõukogude võimule Eestis organiseeritud laiaulatuslikult. Arvukad sabotaažiaktid, riigivargus, tööliste mõjutamine olid nendeks võteteks, millega püüti mõningat osa veel kõhklevatest töolistest enda poole võita. Selleks, et anda vääriline vastulöökk nendele reaktsioonilistele üritustele, oli tarvis kiires korras organiseerida lisaks propagandistlikule tööle laiade masside hulgas, partei ja teiste nõukogude asutuste juhtiva kaadri ideelis-poliitilise kasvatustöö läbi viimine. Tuli kasvatada kaader, kes oleks suuteline elava sõna ja isikliku eeskuju najal veenvalt propageerima kommunistlike ideid ning kõik kõhklejad kaasa tõmbama sotsialistlikule ülesehitustööle Eestis. Partei mobiliseeris selle ürituse läbiviimiseks kõik jõud, haarates kaasa võimalikult laiemad parteitu aktiivi hulgad. Nagu öeldud, oli selles töös suuri raskusi eestikeelse marksistlik-leninliku kirjanduse puudumise tõttu. Nõukogude võim püüdis seda kitsaskohta kiiremas korras likvideerida. Lisaks 8 tuhandele ÜK(b)Partei ajaloo lühikursuse venekeelsele väljaandele, alustati ettevalmistusi selle marksistlik-leninliku teooria teose eestikeelse trüki väljaandmiseks. Trükiarvuks määrati Eesti tingimustes enneolematult suur arv - 20 000 eksemplari, mis nagu hiljem selgus, osutus veel väikeseks. Et rahuldada marksistlik-leninliku teooria õppijate vajadusi veelgi kiiremini, alustas ajaleht "Kommunist" augustis oma veergudel ÜK(b)Partei ajaloo lühikursuse publitseerimist eesti keeles. Sellest oli suur abi nii propagandistidele, juhtivale kaadrile kui ka arvu-

kaale iseõppijaile. Juhtiva parteikaadri jaoks viidi Tallinnas ja teistes linnade lo-päevased kursused-seminarid, kus parimad propagandistid lugesid loenguid marksismi-leninismi alustest ja andsid kuulajatele praktilisi soovitusi ÜK(b)Partei ajaloo lühikursuse omandamiseks.¹ Edasise õppetöö korraldamise huvides avati Tallinnas Parteiaktiivi maja, mille töö aluseks said rikkalikud kogemused, millised oli selles töös omandanud Leningradi rajoonikomitee Parteiaktiivi maja.² Selleks, et muuta parteiliikmete ja kandidaatide poliitilise taseme tõstmine süstemaatiliseks tööks, võttis Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee vastu otsuse parteikoolide ja marksismi-leninismi õhtuülikoolide avamise kohta. Et tagada marksismi-leninismi teooria õppimise võimalikult lai mastaap otsustati avada partei-õhtukoolid 8 Eesti linnas: Tallinnas - 200 inimesega, Tartus - 40 inimesega, Narvas - 40 inimesega, Rakveres - 40 inimesega, Kuressaares - 40 inimesega, Pärnus - 40 inimesega, Viljandis - 40 inimesega ja Petseris - 40 inimesega. Kohtadel, kus parteikoole ei loodud tuuli korraldada õpperingide organiseerimine ÜK(b)P ajaloo lühikursuse õppimiseks. 1940 aasta oktoobrist kuni 1941 aasta maini toimuva õppetöö tiheduseks määrati nädalas 2 korda. Parteikoolide õppeprogrammidesse võeti järgmised õppeained:

1) ÜK(b)P ajalugu	80 tundi
2) Üldine ajalugu	40 tundi
3) NSVL rahvaste ajalugu	40 tundi
4) Majandusgeograafia	30 tundi
5) NSVL ja ENSV Konstitutsioon	20 tundi

¹ ORKA, f.R-705, nim.1, s.-ü.126, lk.1

² Sealsamas

6) ÜK(b)P põhikiri ja programm	20 tundi
7) Reserv	20 tundi ¹

EK(b)P Keskkomitee otsusel organiseeriti parteiaktiivile marksismi-leninismi õhtuülikoolid Tallinnas ja Tartus. Tallinna õhtuülikooli õppekavasse nähti ette järgmised õppeained:

1) Marksismi-leninismi alused	100 tundi
2) Üldine ajalugu	60 tundi
3) NSVL rahvaste ajalugu	52 tundi
4) Poliitiline majandusteadus	30 tundi
5) Reserv	8 tundi ²

Seega kokku 250 tundi, mille jooksul pidi parteiaktiiv saama põhjaliku ülevaate küsimustest, millega edaspidises töös tuli kokku puutuda. Tallinnas määrati õhtuülikoolide kuulajate ülemääraks 150 inimest ja Tartus 60 inimest. Tallinna õhtuülikooli kohtade üldarvust jagati enamik partei- ja keskaparaadi vahel. Nii eraldati EK(b)P Keskkomiteele 20, EK(b)P Tallinna Komiteele 30, Eesti Ametiühingute Keskliidule 50, ELKNÜ Keskkomiteele 20 ja ENSV Ülemnõukogule 5 kohta.³ Nagu toodust nähtub oli esimesel õppeaastal põhirõhk suunatud parteiaktiivi poliitilisele kasvatusemale, kellele langes kokku 125 kohta. Tähtsaks peeti EK(b)P häälekandja "Kommunist" ja Ringhäälingu toimetuste töö õiget poliitilist suunamist. Neile eraldati vastavalt 3 ja 2 kohta.⁴ Need EK(b)P maakonna ja linnakomiteede sekretäride septembrikuu nõupidamisel vastuvõetud otsused olid

¹ 1940. aasta sotsialistlik..., viidatud teos, dok.Nr.242, lk.300

² Sealsamas

³ "Kommunist" Nr.92, 3.oktoobril 1940.

⁴ Sealsamas

tähtsaks etapiks juhtiva parteikaadri poliitilise kasvatustöö süstematiseerimisel. Parteiliikmete , kandidaatide ja kommunistlike noorte ülesandeks jäi marksismi-leninismi õhtuülikoolidesse ja õhtustesse Nõukogude Parteikoolidesse astumisel tõsta oma ideelis-poliitilist taset partei ja kommunistliku noorsooühingu distsipliini põhjal , nii nagu seda nõuab partei ja kommunistliku noorsooühingu põhikiri.¹

Et laiendada veelgi partei propaganda läbiviimise võimalusi kohtadel , kinnitati EK(b)P Keskkomitee otsusega EK(b)P maakonnakomiteedele oma häälekandjad. Nii pidi Saaremaa komitee häälekandja "Saarte Hääl" ilmuma Kuressaares 4 korda nädalas , Virumaa komitee häälekandja "Punane Virumaa" Rakveres 3 korda nädalas. Pärnus väljaantav "Tööraha Hääl" ja Valgas toimetatud "Valga enamlane" pidid ilmuma 3 korda nädalas. Narvas loodi nii eesti- kui venekeelne ajaleht. "Narva Töölise" ilmumissageduseks oli nädalas 3 korda ja "Sovetskaja Derevnjal" 2 korda . Võru "Tööraha Elu" pidi ilmuma 3 korda nädalas . Arvestati ka rootsi vähemusrahvuse vajadustega ning Läänemaa komitee rootsikeelseks häälekandjaks kinnitati 1 kord nädalas Tallinnas ilmuv "Sovjet Estland".²

Poliitharidustöötajate kaadri väljaõpetamise ja olemasoleva kaadri teadmiste täiendamise huvides korraldati 5 - 12. oktoobrini 1940.a. Tallinnas Eesti NSV esimesed poliitharidustöölise kursused. Kursustel , mille kavas oli laiaulatuslik poliitharidustöö küsimuste valgustamine , anti selle töö läbiviijaile väga vajalikke juhiseid. Kõneldes agitatsiooni ja propaganda

¹ Poliithariduse küsimusi, viidatud teos, lk. 145

² "Kommunist" Nr. 99, 10. oktoobril 1940.a.

lähematest ülesannetest andis sõnavõtja sm.N.Ruus väga asjaliku seletuse sotsialistliku ühiskonna juhtivate kaadrite poliitiliste teadmiste arendamise vajalikkuse kohta. Marksismi-leninismi teooria omandamine pidi muutuma iga kommunisti ja juhtiva tegelase esimeseks ülesandeks. "Kui seni sotsialistlik ülesehitustöö meie noortes asutustes siiski on võinud toimuda rahuldavalt, siis ainult seetõttu, et meil on kasutada Üleliidulise Kommunistliku (b) Partei kauaaegsed hinnalised kogemused ja et me ei tarvitse korrata mujal tehtud vigu, vaid võime neid vältida."¹ Kuid see ei andnud põhjust lüüa teooriale käega. Iga kommunisti ja parteitu aktivisti tähtsamaks ülesandeks pidi saama oma praktilistele teadmistele marksistlik-leninliku teooria liitmine. Selle eesmärgi saavutamisele tuli asuda aega viitmata. Kaadrilt nõuti tihedat sidet ja koostööd rahvaga. Marksistlik-leninliku teooria mittetundmine poleks kindlustanud masside edukat juhtimist. Sellega seoses eettetulevaid vigu võisid tõlgendada oma huvides kodanliku korra tagasipöördumist ootavad tegelased, kes ära kasutades juhtivate kaadrite kogemuste puudumist püüdsid sotsialismi ülesehitamist pidurdada. "Kui me teooria tundmist peame igasuguse praktilise töö sooritamise eeltingimuseks, siis ei saa ka ajapuudus ega muude ülesannete täitmine olla vabandavaks põhjuseks enese teoreetiliste teadmiste täiendamise lohakile jätmises. Enda teadmiste pagasi täiendamiseks tuleb leida iga päev vajalik aeg, olgu see siis enne tegeliku tööpäeva algust või tööpäeva lõpul "õhtul"."² Kaadri õige valik ja poliitiline kasvatus pidi kindlustama proletariaadi diktatuuri ning juurdetooma uusi jõude sotsialismi

¹ N.Ruus.Agitatsiooni ja propaganda ligemaid ülesandeid, koguteoses "Poliitihariduse küsimusi", viidatud teos, lk.46

² sealsamas, lk.52

ülesehitamise läbiviimisel Eesti NSV-s. Kaadrite ettevalmistamise juures oli põhilise tähtsusega:

- a) iseõppimise organiseerimine, s.o. regulaarne ajalehtede ja erikirjanduse lugemine, kusjuures eriti tähtis on, et kõik töötajad oleksid läbi töötanud ÜK(b)P ajaloo lühikursuse ja omandaksid marksismi-leninismi alused;
- b) novembri lõpus, pärast Oktoobripühi, korraldada kõigis maakondades 2-3 päevased lühikursused rahvamajade juhatuste esimeestele;
- c) korraldada raamatukogutöölilistele lühikursused." ¹

EK(b)P Keskkomitee juures korraldati parteikoolide õpetajate instrueerimiskursus, mis kestis 5 päeva. Kursuse ülesandeks oli valmistada ette ja instrueerida õpetajaid parteiõhtukoolidele, milliseid pidi EK(b)P Keskkomitee otsuse kohaselt avatama Eesti NSV linnades. Õppeainetena võeti kursustel läbi partei ajalugu (lektor A.Raud), üldajalugu (N.Timson), NSV Liidu ajalugu (L.Lambakahar) ja majandusgeograafia (L.Külaots). Kursuslased töötasid 8 tundi päevas, tegeldes sellest 6 tundi teooria küsimustega loengutel ja 2 tundi seminaride gruppides. Kursuse lõpetas 20 inimest. ²

Suhtudes kõige suurema tõsiduse ja vastutusega kaadrite kasvatamisel neile õigete tegevusjuhiste andmisse, pööras Eestimaa Kommunistlik Partei tähelepanu mitte ainult ajakirjanduse suurele osale propaganda vahendina. Et poliitharidustöö kaadrid saavutaksid oma töös maksimaalset efekti, anti neile juhi-õpperingide korraldamiseks, pöörati tähelepanu kõneoskuse arendamisele, kui võimalusele täiusliku esinemisega si-

¹ H.Piilmann, Organisatsioonilisi küsimusi, koguteos, "Poliithariduse küsimusi", viidatud teos lk.63

² "Kommunist" Nr.102, 13.oktoobril 1940

duda kuulajaskonda võimalikult tugevamini teemaga, panna neid kuulama ja kaasa mõtlema. Selle saavutamiseks nõuti, et kõneleja peab täiesti tundma esitatavat ainet, omama võimalikult üksikasjalikku ja põhjalikku ettevalmistust üksiküsimustes, mis tulevad kõnes esitamisele. Kõne peab olema kaasakiskuv ja esituselt ladus. ¹ Mõistes, millist osa täidavad poliithariduslikus töös teatrid, laste ja noorte töö õige suunamine rahvamajades, mitmesuguste tähtpäevade tähistamise õige korraldus, omistas Eestimaa Kommunistlik Partei neile küsimustele kaadri ettevalmistamisel õigustatult suurt tähelepanu. Pühad pidid omandama vastava poliitilise ja kunstilise rakenduse, milline tuli kujundada poliitilistest loosungitest ja tsitaatidest, mis olid võetud Partei ja Valitsuse juhtide kõnedest. Kogu rakenduse eesmärgiks oli aidata rahval sisuliselt mõista antud püha tähendust, selgitada tema sisu. Samuti tuli organiseerida tsükkel ainekulisi loenguid ja vestlusi. Viimaste läbiviimine pandi kõrgesti kvalifitseeritud ja poliitiliselt ustavate inimeste peale. ² Nende suurte ülesannete lahendamisele asudes seati kaadri ette marksistlik-leninliku teooria aluste omandamise ülesanne. Marksismi-leninismi teooria propageerimisel tuginesid EKP juhtivad tegelased Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei Keskkomitee poolt 14.novembril 1938.a. avaldatud otsusele, mis anti välja ühenduses ÜK(b)P ajaloo lühikursuse ilmumisega trükist. Tuli likvideerida parteipro-

¹ J.Rummo, Poliitharidustöö ja kõneoskus, koguteos "Poliithariduse küsimusi", viidatud teos, lk.10

² H.Piilmann, Rahvapühadest ja tähtpäevadest, koguteos "Poliithariduse küsimusi", viidatud teos, lk.80

paganda läbiviimisel tekkinud omaette kohmitsemine ning viia sisse vajalik tsentraliseeritud juhtimine. Samas valguses oli koostatud ka EK(b)P Keskkomitee agitatsiooni- ja propagandaosakonna tööplaani 1940. aasta novembri-detsembri kuus. Agitatsioonialaste ülesannete ring pidas silmas lähenevaid valimisi NSV Liidu Ülemnõukogusse ja seadis esiritta tähtsad küsimused valimiseelse agitatsiooni alal. Nii tuli läbi viia ülemaaline EK(b)P maakondade komiteede agitatsiooni-propaganda osakondade juhatajate, instruktorite ja propagandistide nõupidamine propaganda ja agitatsiooni ülesannetest seoses valimiskampaaniaga. Maakonna ja linna parteikomiteedele pandi kohustuseks agitaatoritele seminaride korraldamine ning nende töö kontrollimine.¹ Kasvavale põlvkonnale poliitilise kasvatuse tagamiseks otsustati organiseerida rida loenguid dialektilisest ja ajaloolisest materialismist ning ÜK(b)P ajalooos Tartu Ülikooli professoritele ja õpetajatele.² Propagandatöö alal nägi tööplaani ette EK(b)P Keskkomitee lektorite grupi loomist, ning Rahvakomissariaatide kaadritele ja kultuuritöö juhatajatele nõupidamise kokkukutsust. Viimase ülesandeks oli anda ülevaade marksismi - leninismi käsitusviisi küsimustest.³ Vastavalt plaanile moodustati EK(b)P Keskkomitee juurde 30-liikmeline propagandistide ja agitaatorite ring, mille koosseisu kuulus EK(b)P KK töötajaid, ENSV Ülemnõukogu Presiidiumi liikmeid Ametiühingu Keskkliidu juhatuse liikmeid, Rahvakomissariaatide töötajaid,

¹ ORKA .f.R-32, nim.2, s.-ü.1, lk.1

² sealsamas, lk.2

³ sealsamas, lk.4

ajalehtede toimetuste liikmeid ja kõrgema kooli õppejõude.¹

17. ja 18. oktoobril alustasid Tallinnas ja Tartus tööd marksismi - leninismi õhtuülikoolid ning Tartu ja Narva partei õhtukoolid. Tallinna marksismi - leninismi õhtuülikooli tööst võttis osa 170 kuulajat. Avaloeng, mille pidas N. Ruus toimus EK(b)P Tallinna Linnakomitee loengutesaalis. Esimesel loengul pööras kõneleja tähelepanu teooria tähtsusele.²

Tartus peeti marksismi - leninismi õhtuülikooli loenguid Tartu Ülikooli ruumes, kus oli 60 kuulajat. Nende hulgas oli parteilasi 30; kommunistlike noori 15, ametiühingu tegelasi, linna- ja maakonnaavalitsuste teenistujaid 15. Kahe semestri vältel pidid õppejõud andma neile vajalike teadmiste pagasi marksismi - leninismi alustest, poliitilisest ökonoomiast ja NSV Liidu rahvaste ajaloo kohta. Tartu parteikoolis pidi õppetöö kestma maikuuni, millise aja vältel pidid õpilased igal teisipäeval ja reedel kella 18 - 22 omandama poliitiliste teadmiste aluseid. Õppijate hulgas oli 50 õpilast, neist 30 parteilast, 10 kommunistlikku noort ja 10 ametiühingu tegelast.³ Partei õhtukool avati ka Narvas, kus õppetööle asuti samuti suure innuga. Kooli avamisel oli ruumi 40 õpilasele. Õppetöö toimus kahes grupis - eesti- ja venekeeles. Kahe grupi peale kokku tuli 75 õpilast. Õpilaskonna moodustasid peamiselt käitiste töölised, nii parteilased kui ka parteitud. Õppetöö korraldamisel tuli kokku puutuda algul raskustega ja seda eeskätt eestikeelse materjali puuduse tõttu.⁴

¹ "Kommunist" Nr. 110, 21. oktoobril 1940

² "Kommunist" Nr. 107, 18. oktoobril 1940

³ sealsamas, Nr. 146, 28. novembril 1940

⁴ sealsamas

Nii parteiliste kui parteitute kaadrite ülesandeks sai pidevate teadmiste omandamise ja täiendamise teel kindlustada töötava rahva võitu Eestis . Seda võisid teha vaid marksistlik - leninliku teooriaga relvastatud inimesed . Eesmärgiks seati tööstusele , kaubandusele , kultuuriasutustele ja teistele tegevusaladele vastava bolševistliku kaadri kasvatamine . See , et õhtuülikoolide ja parteiõhtukoolide töö otsustati muuta alaliseks , pidi kindlustama bolševistliku kaadri pideva juurdevoolu kõigisse meie vabariigi rahvamajandus - ja kultuuriharudesse . Partei ajaloo lühikursuse väljaandmisega püstitas ÜK(b)P Keskkomitee oma ülesandeks aidata juhtivat kaadrit oma töö ümberkorraldamisel ja teoreetilise mahajäävuse likvideerimisel . Samade küsimuste lahendamise ees seisis ka Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee , kes küll kasutades ära Üleliidulise Kommunistliku Partei kogemusi ja abi pidi oma kaadritele marksistlik -leninliku teooria omandamise võimalused looma kiirendatud korras . Tuli järele jõuda teistele Nõukogude

liiduvabariikidele, arvestades samal ajal ka Eesti NSV tingimustes ettetulevaid spetsifiilisi iseärasusi.

EK(b)P Keskkomitee organiseeris juhtiva kaadri ettevalmistamiseks arvukalt kursuseid. Nii avati 24. novembril Tallinnas Harju maakonna ja Tallinna linna koolivalitsuste poolt korraldatud poliitilise haridustöö kaadrite ettevalmistamise kursused, millest oli ilmunud osavõtma üle saja rahvamaja juhataja ning ameti- ja maatöörahuühingute tegelase Harjumaalt ja Tallinnast. Loengutel käsitleti rahvamajade ülesandeid ja organiseerimise küsimusi. EK(b)P esindaja sm. Mürsepp rääkis poliitilisest propagandast ja agiteerimise ülesannetest.¹ Rahvamajade juhatajate, klubide ja ringide tegevuse juhtide ning teiste poliitharidustöö organisaatorite ettevalmistamist peeti silmas ka Põhja-Eesti poliitharidustöö kooli asutamisel Kundas. Õppekavas seati esikohale marksismi-leninismi aluste õpetamine. Samuti poliitilise ökonoomia, Konstitutsiooni, poliitharidustöö organisatsiooniliste ja metoodiliste küsimuste ja rahvamajade ning klubide töö tegeliku praktika küsimused. Et juhtiv kaader saaks võimalikult laiaulatuslikke teadmisi mitmelt alalt, lülitati õppekavasse ka NSV Liidu ajalugu, eesti keel ja kirjandus, vene keel, majandusgeograafia ja maateadus, matemaatika, loodusteadus ja tervishoid ja ka põllu- ja kodumajanduslikud ained, tööõpetus, laulmine ja muusika, võimlemine ja kaitseõpetus.² Kursuste organiseerimine pidi poliitharidusliku töö kaadrite teadmiste täiendamise tagama poliitilise kasvatustöö kõrgema kvaliteedi.

¹ "Rahva Hääl" Nr.120, 25.novembril 1940

² "Kommunist" Nr.168, 21.detsembril 1940

Marksismi-leninismi küsimuste vastu tundsid huvi väga paljud inimesed kogu vabariigis. Nii õppisid enamik Narva Kalevivabriku kommuniste iseseisvalt partei ajalugu. Märkimist väärib asjaolu, et kõigil Kalevivabriku kommunistidel olid isiklikud raamatukogud marksismi-leninismi klassikute teostega. Sama ei saanud öelda aga "Kreenholmi Manufaktuuri" kommunistide kohta, kes ei töötanud küllaldaselt enesearendamise alal.¹ "Punase Krulli" EK(b)P algorganisatsiooni 31 liikmest ja 8 kandidaadist täiendas end tervelt kolmandik partei õhtukoolis ja 2 inimest õppis marksismi-leninismi õhtuülikoolis.² Selliseid teateid ja arvustusi võis ajakirjanduses sageli kohata. Nad räägivad ühelt poolt poliitharidustöö laialdasest organiseerimisest vabariigis, teiselt poolt aga viitavad sellele, et mitte kõik parteiorganisatsioonid ei suhtunud ülesandesse tõsiselt. Marksismi-leninismi teooria propageerimisel ja õpetamisel oli tarvis silmas pidada, et see haaraks võimalikult laiemad rahvakihid.

EK(b)P Keskkomitee büroo võttis 2. jaanuaril 1941.a. vastu otsuse, milles võeti vaatluse alla partei algorganisatsiooni töö V.Kingissepa nimelises Tselluloosivabrikus. Otsuses märgiti, et suureks puuduseks vabrikus oli kommunistide nõrk poliitiline arendamine, halvasti oli korraldatud ÜK(b)P põhikirja ja programmi ning ÜK(b)P ajaloo lühikursuse tundmaõppimine. Samal ajal täheldati ka EK(b)P Tallinna Linnakomitee töös esinenud puudusi, mis väljendusid Tselluloosivabriku parteiorganisatioo-

¹ "Kommunist" Nr.123, 3.novembril 1940

² sealsamas

nile üldiste direktiivsete näpunäidete andmises. "Selleks, et meie partei oleks tugev ja et kõik tema organisatsioonid töötaksid hästi, on vaja, et partei liikmed alalõpmata õpiksid ja tõstaksid oma taset ja kvalifikatsiooni, nagu seda nõuab meie partei põhikiri."¹ 15.jaanuaril toimus EK(b)P algorganisatsiooni aruande-valimiskoosolek Lutheri vabrikus, kus võeti samuti terava kriitika alla poliitharidusliku töö olukord vabrikus. Nii oli Konstitutsiooni ja valimismäärustiku tundmaõppimiseks moodustatud õpperingi astunud 200 inimesest õpinguid jätkamas vaid 75. Kommunistid õppisid kõik ÜK(b)P ajaloo lühikursust, kuid ülevaade õppimise tulemustest puudus.² Selline suhtumine õpinguisse oli väär.

Enne EK(b)P IV kongressi toimunud maakondade ja linnade parteiorganisatsioonide konverentsidel olid muude laiaulatuslike küsimuste hulgas arutusel ka senised saavutused ja vajakajäämised parteipropaganda ja poliitharidustöö läbiviimisel. Nii märgiti Viljandimaa I parteikonverentsi resolutsioonis, et maakonna komitee ei tegelnud küllaldaselt partei liikmete ja töötava massi kasvatusküsimustega, mille eesmärgiks oli laialdaste poliitiliste teadmiste andmine. Parteikoolid ja -ringid töötasid juhuslikult ja halvasti. ÜK(b)P ajaloo õppimine kommunistide poolt iseseisvalt ei vastanud keskkomitee poolt seatud nõuetele. ÜK(b)P ajaloo õppijate abistamine kandis juhuslikku iseloomu. See ei jäänud ka tagajärgedeta, mis väljendusid paljude kommunistide poolt oma töö läbiviimisel tehtud vigades.³ Parteikonverents otsustas edaspidises töös pöörata

¹ "Kommunist" Nr.4, 5.jaanuaril 1941

² "Kommunist" Nr.18, 18.jaanuaril 1941

³ 1940.aasta sotsialistliku ...,viidatud teos,dok.297,lk.355

kõige tõsisemat tähelepanu partei liikmete ja kandidaatide kommunistlikule kasvatamisele. Parteikooli ja õpperingide töö tuli organiseerida järjekindlalt ja plaanipäraselt. Kommunistide ette seati ülesanne teostada igapäevast iseseisvat marksismi-leninismi teooria õppimist. Et kergendada selle omandamist, tuli läbi viia rida loenguid. Tähelepanu juhiti ka laia- des rahvahulkades tehtava kommunistliku kasvatustöö tunduva parandamise vajadusele. Valimiseelsed agitkollektiivid pidid jätkama oma tööd massides. Agitkollektiivide juhatajatele tuli hakata läbi viima plaanikindlaid seminare.¹ EK(b)P Järvamaa organisatsiooni üldkoosolekul vastuvõetud resolutsioonis juhitakse samuti komitee tähelepanu halvasti organiseeritud tööle parteiliikmete ja kandidaatide poliitiharidusliku taseme tõstmisel.²

EK(b)P Tallinna linnaorganisatsiooni I konverentsil peetud aruandekõnes peatus Linnakomitee sekretär sm.F.Okk paljudel küsimustel. Ta märkis, et oli organiseeritud Marksismi-leninismi Õhtuülikool ja Õhtune Nõukogude Parteikool 246 kuulajaga. Konstitutsiooni ja ÜK(b)P ajaloo lühikursuse õppimiseks töötas 12 õpperingi. Lugeses positiivseks valimiskampaania edukat läbi viimist, märkis konverents, et organisatsioonilis-parteilise tegevuse ja kommunistide marksistlik-leninliku kasvatuse läbi viimisel ei suudetud tagada küllaldaselt kõrget ideelis-poliitilist taset. Nõrgalt oli korraldatud töö parteiaktiiviga.³

Maakondade ja linnade parteiorganisatsioonide konverentsidel ja üldkoosolekutel välja toodud puudused tulid analüüdimisele EK(b)P IV kongressil. Kongressi poolt EK(b)P Keskkomiteele ja

¹ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.297, lk.356

² sealsamas, dok.300, lk.360

³ sealsamas, dok.301, lk.362

kõigile parteiorganisatsioonidele seatud ülesannete hulgas olid tähtsal kohal edasised tegevusjuhised partei organisatsioonilise töö, parteipropaganda ja kaadrite valiku ning suunamise alal. Parteipropaganda süstemaatilist juhtimist tuli tugevdada, likvideerida isevool partei liikmete ja liikmekandidaatide individuaalse poliitilise eneseharimise alal. EK(b)P Keskkomitee ja kõik parteiorganisatsioonid pidid organiseerima süstemaatilist tööd partei, nõukogude ja majanduslike juhtivate kaadrite marksistlik-leninliku kasvatamise alal. Erilist tähelepanu tuli pöörata marksismi-leninismi propaganda läbiviimisele ajakirjanduses, milleks oli tarvis organiseerida marksismi-leninismi teooria küsimusi käsitlevate loengute süstemaatilist avaldamist trükis ning laialt valgustada propagandistliku töö kogemusi. Partei linna- ja maakonnakomiteed pidid tugevdama parteikabinettide organiseerivat osa partei ajaloo iseisvalt õppijate abistamiseks, korraldades loenguid, konsultatsioone ja teoreetilisi vestlusi. Suur osa langes edaspidises propagandistlikus töös Riiklikule Kirjastuskeskusele, mis pidi kindlustama marksismi-leninismi klassikute, samuti ka massilise poliitkirjanduse väljaandmise. Ajalehtede ja ajakirjade toimetused said ülesandeks arendada julgemalt bolševistlikku kriitikat, tõmmata ajakirjanduslikule kaastööle hulgaliselt mittekoosseisulist aktiivi. Kongress nõudis parteiorganisatsioonidelt nende kogemuste säilitamist ja edasiarendamist, mis omandati agitatsioonitöö alal elanike hulgas NSV Liidu Ülemnõukogusse valimiste ettevalmistamise ja läbiviimise käigus. Kongressi resolutsioonis rõhutatakse, et: "Süstemaatiliselt tuleb teostada töörahva keskel propagandat ja agitatsiooni nõukogude riigi poliitiliste ja ma-

janduslike aluste, partei ja valitsuse sise- ja välispoliitika, nõukogude kodaniku õiguste ja kohuste tundmaõppimise alal. On tarvis massides väsimatult kasvatada proletaarse internatsionalismi ja nõukogude patriotismi tundeid."¹ Need laiaulatuslikud juhised said parteiorganisatsioonide töö edasiseks aluseks. Nagu juba eespool nimetatud, suunati pärast NSV Liidu Ülemnõukogu valimisi pearõhk agitkollektiivides poliitilisele eneseharimisele. Nii alustas Põltsamaa linna agitpunkti juures tegevust poliitharidustöö õppering agitaatoritele ja teistele aktivistidele. Ringi tööst võttis osa 25 parteiliiget ja parteitut juhtivat tegelast. Koosolekuil, mis toimusid 2 korda nädalas õpiti "ÜK(b)P ajaloo lühikursust", marksismi-leninismi aluseid, kóne- ja vaidluskunsti, päevasündmuste arutelu oskust jt. tähtsaid küsimusi.² Ülelinnaline agitaatorite nõupidamine peeti Narva Keskrahvamajas, kus esinesid sõnavõttudega agitaatorite ja agitkollektiivide ülesandeist EK(b)P Narva Linnakomitee sekretär sm.A.Velman ja sm.A.Brjadov. Kõrvuti sellega, et mainiti agitaatorite kollektiivide loomist suuremates käitistes, artelides ja teistes asutustes, rõhutati vajadust suurendada agitaatorite arvu rea eesrindlike inimeste rakendamisega agitkollektiivides. Paljud agitaatorid pidid tõsisemalt hakkama suhtuma oma ülesannetesse. Agitatsioonitöö vajab aktiviseerimist.³ 5-e päevase seminari Eesti raudtee ettevõtetele korraldas raudtee poliitosakond. Seminaril, millest võttis osa 38 inimest, peeti rida loenguid rahvusvahelisest olukorrast, marksismi-leninismi teooria tähtsusest ja agitkollektiivide töö organisee-

¹ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.302, lk.373

² ORKA, f.R-705, nim.l.s-ü.l26, lk.3

³ sealsamas

rimisest.¹

EK(b)P IV kongressil pöörati suurt tähelepanu ajakirjanduse arendamisele, kui bolševistliku propaganda lahutamatuks osale. Et tõsta ajakirjanike poliitilist taset, korraldas EK(b)P Keskkomitee Tallinnas ajakirjanikele kursused, mille mahukas programm etendasid tähtsaimat osa ÜK(b)P ajaloo, bolševistliku ajakirjanduse teooria, rahvusvahelise poliitika ja majandusteaduse küsimused. 21.märtsil alanud kursused kestsid 3 kuud.² Igapäevase õppetöö pikkuseks määrati kursustel 6 tundi. Õpitava materjali omandamise kergendamiseks peeti iga 3-4 päeva tagant seminare partei ajaloost. Raskusi valmistas õppetöö korraldus ja seda eeskätt kindla tunniplaani puudumisest tõttu.³

Et kergendada parteilastel, parteitul aktiivil ja laiadel rahvahulkadel poliitiliste teadmiste omandamist otsustas EK (b)P Keskkomitee avada Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaadi juures Kesklektooriumi ja lektooriumid Tallinnas ja Tartus. 27.veebruari pidi tööd alustama Lektorite Keskbüroo ja 28.vebruaril Tallinna Lektoorium. Loengulise propaganda võimalikult laiahaardelisemaks teostamiseks võeti vastu ka otsus loengute korraldamisest kohtadel. Märtsikuu jooksul pidi Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaadi Kesklektoorium korraldama kinnitatud plaani järgi 27 loengut, sealhulgas Eestimaa K(b)P IV kongressi otsustest, sotsialismi ja kommunismi küsimustest, töötava rahva kommunistliku kasvatus küsimustest, sotsialistlikust kultuurist, reast probleemidest ateistlikel ja teistel kuula-

¹ ORKA, f.R-705, nim.l.s-ü.126, lk.3

² sealsamas, lk.4

³ sealsamas, lk.7

jaid huvitavatel teemadel.¹ 3. aprillil alustas tööd ka Tartu Lektorium, kus avaloenguga "Marksism ja rahvusküsimus" esines M.Laosson, järgmisel päeval oli kavas K.Johansonil loeng "Sotsialism ja Kommunism".² Tartu lektoriumi kuulajaskonna moodustasid peamiselt seltsimehed kätistest, kuid osavõtjaid oli mõningal määral ka teistelt elualadelt. Kuulajate aktiivne osavõtt ja küsimuste rohke esitamine lubasid teha järelduse, et kõige enam pakkusid huvi probleemid usu ja kólbelisuse, samuti sotsialismi ülesehitamise alalt. Seoses lähenevate maipühadega mobiliseeris Tartu Lektorium suurema arvulise lektorite kaadri, kelle abil viidi Tartu linnas läbi umbes 60 maieelset selgituskoosolekut. Peale selle lähetati lektoreid ka Tartumaale, kus nad pidasid loenguid 20-s punktis.³ Tartu lektoriumi maikuu plaanis nähti ette järgmiste loengute pidamine: "Punavägi ja Meresójalaevastik", "Elu tekkimine maakeral", "EK(b)P IV kongressi otsused", "Kolhoos sotsialistliku põllumajanduse alusena", "Lennuväe tähtsus kaasaegses lahingus", "Kujutava kunsti ülesanded Eesti NSV-s" ja reas teistes küsimustes.⁴ Lektoritena esinesid lektoriumis partei, valitsuse ja majanduselu juhtivad tegelased, õpetajad ja õppejõud Tartu Ülikoolist ja kvalifitseeritud propagandistid. Et anda loengute kuulamise võimalus Tartu kaugema ümbruskonna elanikele, otsustati asutada lektorite büroo loengute pidamiseks Tartumaal, Võrumaal, Valgamaal ja Petserimaal. Lektorium seadis eesmärgiks ka loengulise propaganda koordineerimise Tartus.

¹ "Kommunist" Nr.51, 27.veebruaril 1941

² "Tartu Kommunist" Nr.79, 3.aprillil 1941

³ sealsamas, Nr.107, 9.mail 1941

⁴ sealsamas

Selleks võeti vastu otsus pidada kõik Tartus toimuvad loengud Lektoriumi vahendusel. Lektoriumid muutusid tähtsateks loengulise propaganda läbiviimise keskusteks vabariigis.

Vastavalt EK(b)P IV kongressi poolt püstitatud ülesandele propaganda ja agitatsioonitöö alal, tuli parteilise ja parteitu aktiivi poliitilisel kasvatamisel tähtsat osa etendada parteikabinetidel. Parteikabinet, mis oli propaganda ja agitatsioonitöö oluliseks osaks, pidi abistama õppijaid marksismi-leninismi aluste omandamisel. Selleks tuli parteikabinetid varustada arvuka marksistlik-leninliku kirjandusega ja näitlike abimaterjalidega. Üheks tähtsaks töömeetodiks pidi olema konsultatsioonide korraldamine ja nõuannete andmine individuaalsel teel marksismi-leninismi teooriat õppijaile. Individuaalsete konsultatsioonide kõrval tuli läbi viia ka väljasõitude suurematesse asutustesse ja kätitistesse. Et tagada läbiviidava töö süstemaatiline korraldus oli vajalik parteikabineti loengute, konsultatsioonide jt. läbiviidavate ürituste plaani koostamine. EK(b)P Narva Linnakomitee juures avatud parteikabineti ülesandeks püstitati lektorite kaadri ettevalmistamine klubide jaoks. Narva parteikabineti poole oli võimalus pöörduda nõu saamiseks ka kirja teel, sest arvukad eesti ja venekeelsed materjalid, millised kabinetis olid, andsid võimaluse konsultatsioonide jagamiseks sel meetodil. Kabinet sai pidevalt kõiki tähtsamaid ajalehti ja ajakirju, mis NSV Liidus ilmusid. Narva parteikabinet võttis enda kohustuseks ülelinnaliste loengute korraldamise.¹ Ka Tartu Töölismaja juurde asutati EK(b)P Tartumaa organisatsiooni poolt parteikabinet. Ülesandeks püstitati igale kommunistile poliitilise hariduse

¹ "Kommunist" Nr.54, 2.märtsil 1941

tóstmise vóimaldamine. Mártsikuul toimus Tartu parteikabine-
tis peamiselt raamatukogu ja lugemistoa sisustamine. Aprillis
asetati pearóhk "ÜK(b)P ajaloo lühikursuse" iseóppijate abis-
tamisele. Selleks korraldati konsultatsioonid mitmetes partei
ajaloo küsimustes. Dialekttilise ja ajaloolise materjalismi kü-
simuste konsultatsioonist vóttis esimesel korral osa 14 ini-
mest, teisel - 17.¹ Iseóppimise elustamiseks korraldati semi-
nar, kus küsimise óigus "ÜK(b)P ajaloo lühikursuse" I ja II
peatüki piirides anti konsultandile. Kohalolijate vastused näi-
tasid, kuidas ópitu oli omandatud. Parteikabinet Tartus vóttis
oma tööplaani näituse korraldamise kóigist kättesaadavatest
raamatutest, tabelitest, väljalóigetest ja muudest materjali-
dest, mis vóisid óppijaid abistada.²

Ka Kuressaares avatud parteikabinet suunas oma töös pea-
róhu loengute korraldamisele ja aktivistide abistamisele. Sa-
muti peeti vestlusi ja ettekandeid üksikuile ametiühinguorga-
nisatsioonidele marksismi-leninismi alustest, kommunismi teoo-
riast ja teistest küsimustest. Saaremaa parteikabineti töö hea
organiseerimine kajastus selles, et enamik parteiliikmeid ja
kandidaate suhtusid "ÜK(b)P ajaloo lühikursuse" omandamisse tó-
siselt. Kuid oli ka üksikuid mahajääjaid, kes pidid muutma oma
suhtumist teadmiste täiendamisse.³

Et saavutada poliitharidusliku töö paremat korraldust
järgmisel aastal, vóeti reas EK(b)P maakonnakomiteedes arutu-
sele partei juhtiva kaadri hulgas ja rahvamassides läbiviidud

¹"Tartu Kommunist" Nr.93,20.aprillil 1941

² sealsamas

³ ORKA, f.R-705, nim.1, s-ü-193, lk.1

poliitilise töö küsimused. Nii võttis EK(b)P Virumaa komitee vaatluse alla Rakvere partei õhtukooli tegevuse 1940/41 õppeaastal. Tähelepanu, et raskuseks parteikooli töös esimesel õppeaastal oli kogemuste puudumine parteikooli töö juhtimiseks. Sügisel kooli astunutest olid õppeaasta jooksul õpingud katkestanud. Osa õpilaste lahkumise põhjuseks oli kutselise töö iseloom, mis ei võimaldanud osa võtta partei õhtukooli tööst, teine osa lahkus töökoha vahetuse tõttu. Kolmanda osa õpilaste lahkumise põhjuseks peeti distsipliini puudumist. Eksamid otsustati korraldada 14. juunil ÜK(b)P ajalooos. Teistes õppeainetes segas õpingute läbiviimist vastavate õpikute puudumine. Eeloleval õppeaastal tuli parteikooli võtta esmajoonel neid eesrindlikke seltsimehi, kellest kujuneks väärikas partei- ja nõukogude kaader.¹ EK(b)P Valgamaa organisatsiooni koosolekul võeti arutusele poliitharidusliku töö läbiviimise tase Valgamaal. Poliithariduslikus õppetöös oli peamine tähelepanu suunatud partei ajaloo tundmaõppimisele, kuid kahjuks loobus enamik parteilasi varsti õppetööst. Tööd alustanud kahest segagrupidist jäi järele üks. Kuna kollektiivsest õppimisest parteilaste kutsetöö suure koormatuse tõttu tuli loobuda, suunati pearõhk individuaalsele õppusele. Hiljem toimunud individuaalsetel konsultatsioonidel aga selgus, et enamik oli jäänud peatuma "ÜK(b)P ajaloo lühikursuse" esimeste peatükkide juurde.²

¹ ORKA, f.R-705, nim.1, s.-ü.193, lk.1

² sealsamas

Distsipliiniküsimus oli probleemiks ka EK(b)P Tallinna marksismi - leninismi õhtuülikooli töös. Õpilased puudusid sageli mõjuva põhjusega. See takistas normaalse töö kulgemist.

Need kriitilised märkused näitavad, et suhtumine õpingutesse ei olnud parteiaktiivi poolt ühesugune. Kõrvuti seltsimeestega, kes said aru marksistlik - leninliku teooria vajadusest igapäevases töös, leidis küllalt palju neid, kes alahindasid selle tähtsust.

Võttes lühidalt kokku peamised küsimused II peatükis, tuleb märkida, et kaadri ideelis - teoreetilise kasvatus ja partei propaganda korraldamise alal saavutas Eestimaa Kommunistlik Partei esimesel nõukogude aastal Eesti NSV-s küllalt suurt edu. Teades, et sotsialistlikus ülesehitustöös võib saavutada vaid siis edu, kui laiade rahvahulkade juhtimine toimub kaadri poolt, milline on relvastatud eesrindliku marksismi - leninismi teooriaga, lõi EKP laialdased võimalused juhtiva kaadri ideelis - teoreetiliseks täiendamiseks. Selleks loodi partei õhtukoolid ning marksismi - leninismi õhtuülikoolid. Parteiaktiivile eraldatud kohtade arv pidi kindlustama kõiki poliithariduslikke organisatsioone marksismi - leninismi teooria aluseid tundva kaadriga. Juhtiva kaadri ideelis - teoreetiline ettevalmistus toimus ulatusliku õppeplaani järgi. Parteikoolide ja marksismi - leninismi õhtuülikoolide lõpetajaid võis rakendada tööle nii ideoloogi-

lisel, majanduslikul kui ka kultuurilisel alal. Lisaks spetsiaalsetele õpingutele korraldati vabariigis poliitharidustöö kaadritele arvukalt kursuseid, kus vaatluse all olid paljud küsimused, millega poliitharidustöös kokku puutuda tuli. Paljudes vabariigi rajoonides ja ka asutustes loodi õpperingsid, kus toimus "ÜK(b)P ajaloo lühikursuse" omandamine ning arutelu. Väga tähtsat osa juhtiva kaadri enesetäiendamisel ja laiade hulkade poliitilisel kasvatusel etendasid EK(b)P IV kongressi otsused, millised võttes kokku senise töö, andsid tegevusjuhised edasiseks tegutsemiseks. Suure tähtsusega oli ka lektooriumide avamine Tallinnas ja Tartus. Vastutavate ülesannete eduka täitmise tagamiseks loodi vabariigi mitmes linnas parteikabinetid, millised muutusid propaganda ja agitatsioonitöö keskusteks.

Kuid vaatamata õppimisvõimaluste loomisele ei kasutanud paljud kommunistid neid küllaldaselt. Nii näitavad parteiõhtukoolide ja marksismi-leninismi õhtuülikoolide töö hinnangud seda, et paljud õpilastest, kes alustasid õppetööd sügisel langesid õppeaasta lõpuks välja, . Kõrvuti rea objektiivsete põhjustega tuuakse näiteid, kus oli tegemist distsiplineerimatusega. Vähe pöörati tähelepanu iseõppijate abistamisele. Väga suureks õppetööd takistavaks teguriks oli õppekirjanduse vähesus ja seda just eestikeelsete materjalide osas.

EKP pidi suunama kõik oma jõud nende puuduste kõrvaldamisele 1941/42 õppeaasta alguseks.

III peatükk

EESTIMAA KOMMUNISTLIKU PARTEI TEGEVUS

SOTSIALISTLIKU KULTUURI RAJAMISEL EESTIS

Sotsialistliku revolutsiooni võit tähistas murrangut ka loomingulise intelligentsi tegevuses. Kui siiani teenisid kultuurisaavutused privilegeritud kildkonna huve, siis nüüd said kunstnikud, kirjanikud ja kõik ülejäänud loomingulise intelligentsi esindajad rakenduda töötava rahva teenistusse. Kodanlik-natsionalistliku kultuuri väljatõrjumine ja uue, sisult sotsialistliku ning vormilt rahvusliku kultuuri kujundamine sai kõigi eesrindlike kunsti alal töötajate ülesandeks. Selleks polnud vajalik heita möödunud aegade kultuurisaavutusi mehhaaniliselt kõrvale, vaid oli tarvis selle pärandi hulgast välja valida progressiivne osa ning muuta see rajatava sotsialistliku kultuuri alusmüüriks.

Iseloomulik on Eesti revolutsioonilistele sündmustele see, et väga suurt osa neis mängisid progressiivsed kultuuritegelased nagu J.Vares-Barbarus, J.Lauristin-Madarik, A.Hint, R.Sirge jt.

Juba esimeses legaalse "Kommunisti" numbris tervitasid nad ajalehe taasilmumist. Nii kirjutas R.Sirge " ... seepärast on rõõm kord taas näha ajalehte, mis ei ela ajaviiteks, mille otsarbeks pole äri, vaid mis end täielikult võib pühendada ajalehe kui säärase pärisotstarbele ja -ülesandele - otsiva ning parremusele püüdva inimõtte edasikandmisele laiaadesse rahvahulkadesse. Ning samuti rõõm on taas lugeda ajakirjanike suletõid, mis ei ole ainult read ridade eneste pärast. Julgen avaldada lootust, et "Kommunisti" ilmumahakkamisega saabub ses mõttes uus ajajärk Eesti ajakirjanduses".¹ Marksismi-leninismi ideed võtsid omaks ja propageerisid ka paljud teised vabariigi loominguulise intelligentsi paremikku kuuluvad esindajad. Ravolutsiooni võiduga asusid nad nõukogude võimu poole ning andes suurt eeskuju mobiliseerisid paljusid teisi enesele järgnema. Selliste hulka kuulusid peale nimetatute J.Sütiste, A.Jakobson, J.Semper, A.Alle, J.Kärner, E.Tammlaan, kunstnikud A.Johani, H.Mugasto, A.Laigo, K.Liimand, N.Kummits, A.Bach, helilooja E.Kapp, näitlejad H.Lauter, P.Pinna, P.Põldroos, K.Ird, viiulikunstnik V.Alumäe ja paljud teised.²

Seoses Tartu kunstnikkonna algatusega luua ülemaaline Kujutavate Kunstnike Kutseorganisatsioon ametiühingulisel alusel, korraldati Tallinna Kunstihoones 8.juulil 1940.a. tegevate kunstnike koosolek. Koosoleku sihiks püstitati Tallinna initsiatiivgrupi valimine, milline koos Tartus loodud samalaadse grupiga pidi tegema eeltõid ülemaalise kujutavate kunstnike kongressi kokkukutsumiseks.³ Koosolekust oli osa võtma tulnud 63 tegev-

¹ "Kommunist" Nr.2, 5.juulil 1940

² Eesti Rahva Nõukogude ..., viidatud teos, lk.103

³ "Kommunist" Nr.5, 8.juulil 1940

kunstnikku ja 4 Tartu kunstnikkonna esindajat. Komisjoni koosseisu valiti Adamson-Eric, F.Sannamees, V.Mellik, J.Greenberg ja A.Triik.¹ Tartus valiti grupi koosseisu E.Jóesaar, K.Liimand, A.Bergman, J.Nómmik ja A.Laigo.² Et koostada vabariigis tegutsevate loovate tegevkunstnike nimestik, loodi 13 liikmeline komisjon. Loovaks tegevkunstnikuks tunnustati viie aasta jooksul vähemalt viiel näitusel avalikult esinenud kunstnik, kuujuures hinnangu aluseks tuli võtta kunstniku loomingu kunstiline üldväärtus. Sellel põhimõttel loodud nimestikku paigutati 68 maalikunstnikku, 15 kujurit, 16 graafikut, 2 karikaturisti, 34 rakenduskunstnikku ja 7 lavadekoraatorit.³ 25.juulil toimunud kujutavate kunstnike kongressil valitud mandaatkomisjon tunnustas loovaiks kunstnikeks veel 59 kunstnikku, kes ka kongressi tööst osa võtsid.⁴ Loomisele tuli ka uus kirjanduse, kunsti ja kultuuri ajakiri "Viisnurk", milline pidi välja vahetama kodanlikuaegse "Varamu". Uue ajakirja toimetusse määrati eesrindlike mõtete poolest tuntud seltsimehed nagu A.Hint, kes sai vastutavaks toimetajaks, A.Jakobson, M.Laosson, kes pidi hoolitsema ajakirja ideoloogilise osa eest, A.Vaarandi jt. Toimetusele abiiks, tema töö arvustamiseks ja jälgimiseks moodustati "Viisnurga" toimkond, kuhu kuulusid N.Alle, N.Andresen, A.Antson, A.Bach, J.Geness, A.Johani, M.Jürna, H.Habermann, P.Keerdo, J.Kärner, J.Lauristin, N.Ruus, R.Sirge ja A.Uibo.⁵ Kujutavate kunstnike juhatus otsustas klubi tegevuse vaimseks sisustamiseks hakata korraldama oma liikmekonnale loenguid marksismi-leninismi põhialuste selgitamiseks.⁶

¹ "Kommunist" Nr.6, 9.juulil 1940

² "Kommunist" Nr.7, 10.juulil 1940

³ "Kommunist" Nr.16, 19.juulil 1940

⁴ "Kommunist" Nr.23, 26.juulil 1940

⁵ "Kommunist" Nr.27, 30.juulil 1940

⁶ "Sirp ja Vasar" Nr.1, 5.oktoobril 1940

See oli väga suure tähtsusega samm kunstnike kasvatamisel nõukogulikus vaimus.

Et koondada kõiki Eesti NSV kirjanikke ja kunstnikke, kes olid valmis oma loominguga osa võtma sotsialistlikust ülesehitustööst vabariigis, võttis Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu 7.oktoobril 1940.a. vastu otsuse Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu ja Eesti Nõukogude Kujutavate Kunstnike Liidu asutamise kohta. Et läbi viia nende Liitude organiseerimine ning põhikirjade väljatötamine, määrati organiseerivad toimkonnad. Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu organiseerimistoimkonda kuulusid -esimees A.Jakobson, liikmed A.Alle, E.Hiir, M.Jürna, P.Keerdo, Fr.Tuglas, O.Urgart. Eesti Nõukogude Kujutavate Kunstnike Liidu organiseerimistoimkonna moodustasid - esimees J.Nõmmik, liikmed E.Adamson, A.Bach, A.Johani, K.Liimand, R.Sagrits, ja E.Viiralt.¹ Kirjanike ja Kunstnike Liidud pidid koondama enda ümber kirjanikke ja kunstnikke, kes heites kõrvale kodanliku kunsti mõttelaadi asusid sotsialistliku realismi teele. Kirjandus ja kunst pidi muutuma vastuvõetavaks kõige laiematele töötava rahva hulkadele. Kui senine Kirjanike Liit oli põhiliselt kirjanike majanduslike huvide kaitsja, siis uus Kirjanike Liit pidi ühe põhifunktsioonina silmas pidama kirjanike ideoloogilist suunamist. Samuti seisis tähtsa ülesandena noorte kirjanike kaadri kasvatamine. Ajaleht "Sirp ja Vasar" märkis, et pärast 21.juunit saabus nii algajailt kui ka nimekatelt kirjanikelt küllalt teoseid, mille ilmne suunapidamise püüe lõppes sageli šablooniga: "Siis tuli 21.juuni ja siis muutus kõik."² Muutunud olukorras tuli aga arvestada, et inimesed ei saa päevapealt

¹ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.Nr.249, lk.311

² "Sirp ja Vasar" Nr.2, 12.oktoobril 1940

oma mõtteviisi muuta. Selleks oli tarvis anda aega, mille jook-
sul tuli palju õppida. Kirjanikel ja kujutavatel kunstnikel ava-
nes pärast revolutsioonipäevi ammendamatu tööpõld töötava inime-
se kujutamisel. Ajalehes "Sirp ja Vasar" avaldati Riikliku Kir-
jastuse "Ilukirjandus ja Kunst" tegevuskava, kus peamisteks olid
järgmised küsimused:

1. Loomingulise ümberorienteerumise küsimus. Kirjandus ja
kunst võivad areneda ENSV-s vaid järjekindla sotsialist-
liku realismi suunas.

Marksistideks ei sünnita üleöö. Tuleb palju juurde õppi-
da, et hakata teenima teadlikult ja järjekindlalt sotsia-
listliku korra ülesehitamise ning sotsialistliku teadvu-
se kasvatamise ülesannet.

2. Uute talentide avastamise ja nende arendamise tähtis
ülesanne.

3. Kirjastusel oli kavas pakkuda kirjeldusi tööaladelt ja
tehastest. Kirjanik oli tarvis viia lähedasse kontakti
tööliskonnaga.

Sellise suunaga oli kavas välja anda 2 koguteost.

4. Venekeelse nõukogude kirjanduse tõlkimine ja väljaandmine.
Avaldamist ootasid: N. Ostrovski "Kuidas karastus teras",
A. Makarenko "Pedagoogiline poem", M. Šolohhovi "Vaikne
Don" ja "Ülesküntud uudismaa". Luule alal oli kavas väl-
ja anda 2 antoloogiat, üks klassikalisest, teine mood-
sast luulest.

Üldse pidi 1941.a. jooksul ilmuma umbes 180 raamatut. ¹

Kirjanduse ülesanne oli kõige tihedama seose saavutamine elu-
ga. Kirjandus pidi toetuma sotsialistlikule maailmavaatele, mis

¹ "Sirp ja Vasar" Nr.5, 2.novembril 1940

oli küllaltki raske ülesanne, kuna revolutsiooni eel oli sotsialistliku maailmavaate omandamine laiemas ulatuses praktiliselt võimatu. "Kodanlik pärand lasub koormana paljude kirjanike teadvuses. Sellest tuleb vabaneda ning see on esimene ülesanne. Vähe on sellest kui läbi lugeda marksistlik-leninliku teooria alused. Kirjaniku maailmavaade peab välja kasvama ta elulistest kogemustest ja teooriast. Seejuures on igal ajajärgul kirjanikud võinud pakkuda seda väärtuslikumat, mida rohkem nad on saanud siduda oma elulisi kogemusi ajajärgu kõige progressiivsema kihiga. Tänapäeval on selleks revolutsiooniline tööliklass. Ainult see klass võib anda kirjanikule tõeliselt väärtuslikke elulisi kogemusi ja ainult sellele klassile toetudes võib kirjanik luua tõeliselt väärtuslikke teoseid," märgiti ajalehes "Rahva Hääl".¹

Esimesel Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu Organiseeriva toimkonna koosolekul otsustati üle võtta endise Eesti Kirjanike Liidu juhatuse funktsioonid ja arutati Eesti Nõukogude Kirjanike Liidu põhikirja väljatöötamisega, "Loomingu" väljaandmisega, liikmeskonna komplekteerimisega ja kirjanike majandusliku olukorraga seotud küsimusi.²

Järgmisel organiseerimistoimkonna koosolekul, mis toimus 1. novembril vaadati läbi põhikirja projekt, redigeeriti ja tehti parandusi. Otsustati pidada pärast Oktoobripühi veel üks koosolek ja siis põhikiri vastu võtta.³ Ka Eesti Nõukogude Kujutavate Kunstnike Liidu Organiseeriv toimkond pidas rea koosolekuid uue põhikirja väljatöötamiseks. Kõik endised kunstnike liidud loeti juriidiliselt likvideerituks alates 15. novembrist, faktiliselt pidi uue liidu organiseeriv toimkond nad üle võtma 25. novembriks.⁴

¹ "Rahva Hääl" Nr. 127, 2. novembril 1940

² sealsamas Nr. 117, 22. oktoobril 1940

³ sealsamas Nr. 127, 2. novembril 1940

⁴ sealsamas Nr. 138, 18. novembril 1940

Olgugi, et seda perioodi iseloomustas loominguliste töötajate laialdane töö ümberorganiseerimise alal, pühendati küllaltki aega ka loomingulisele tööle. Suure innuga toimus dekoratsioonide valmistamine Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäevaks. Näitusel maali, graafika ja skulptuuri ideekavanditest oli näha, et kunstnikud suutsid kiirendatud sammul vabaneda kodanlikust ellusuhtumisest, maitsest, maneerist. Uued taotlused väljendusid eelkõige temaatikas. Vanade teemade asemel olid asunud töö ja tööinimeste, vabrikute, ahjude ja ehituste kujutamine.¹

1941.aasta sügisel kavatseti Moskvas korraldada Balti vabariikide - Eesti, Läti ja Leedu kunsti dekaad. Et demonstreerida noore nõukogude vabariigi parimaid loomingulisi saavutusi, kutsus ajaleht "Sirp ja Vasar" kõikide kunstide loovaid jõude tööle Nõukogude Balti dekaadide ettevalmistamiseks.² Selleks peeti vajalikuks:

1. Kirjanduse alal hankida dekaadil ettekandmiseks sobiv algupärane draama, mis pidi kujutama töötavat rahvast töös, võitluses kui ka igapäevases elus.
2. Kujutava kunsti alal anda ulatuslikke tellimusi kunstnikele kõikidelt kujutava kunsti aladelt.
3. Algupärase ooperi esitamiseks dekaadil võtta valiku alla E.Aava "Vikerlased", Ed.Oja "Lunastatud vanne" ja L.Delibes' i "Lakme".
4. Algupäraste ballettide suhtes asuda seisukohale, et olemasolevate hulgas ei leidu selliseid, mida dekaadil esitada võiks. Libreto ja muusika saamiseks otsustati pöörduda tellimusega libretistide ja komponistide poole.

¹ "Kommunist" Nr.133, 15.novembril 1940

² "Sirp ja Vasar" Nr.6, 6. novembril 1940

Samal seisukohal oldi ka sümfoonia suhtes.

5. Rahvatantsu alal saata dekaadile laulu-, tantsu- ja mänguansamblid, rahvalaulikud ja rahvapillimehed.¹

Valmistumine dekaadiks Moskvast sai kõigi kirjanike, kunstnike, vabariigi teatrite ja hulgaliste rahva isetegevuskollektiivide tähtsaimaks eesmärgiks.

Vormilt rahvuslike ja sisult sotsialistlike kunstide arendamiseks ja levitamiseks töötava rahva kõige laiemates hulkades otsustas Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu asutada Kunstidevalitsuse. Kunstidevalitsusel olid väga laialdased ülesanded. Ta pidi vaatama läbi ja kinnitama teatrite ja kontsertasutuste repertuaari, esitama ettepanekuid mälestussammaste püstitamiseks, korraldama kunstinäitusi, võistlusi, olümpiaade, omandama kunstiteoseid riiklikele galeriidele ja muuseumidele, kontrollima kunsti alal töötavate organisatsioonide tegevust, andma lubased kunstilis-etenduslike ettevõtete ja õppeasutuste avamiseks ja likvideerimiseks, teostama riiklikku kontrolli repertuaaride, etenduste reklaamide, maalikunsti- ja skulptuuriteoste üle, algatama kunsti alal töötajatele aunimetuste andmist, korraldama kunstialade kaadrite ettevalmistamist ja jaotamist, juhtima sotsialistlikku võistlust ja lahendama rida teisi ülesandeid. Kunstidevalitsuses moodustati Teatri- ja Muusikaasutuste osakond, Kujutatavate kunstide ja Ilukirjanduse osakond, Kaadrite osakond ja Üldosakond.² Kunstidevalitsusel oli täita suur osa kõigi kunsti alal töötajate tegevuse õigelt poliitilisel suunamisel.

¹ "Sirp ja Vasar" Nr.6, 6.novembril 1940

² "Rahva Hääl" Nr.140, 20.novembril 1940

Vóttes kokku esimesi saavutuse kultuuri sotsialistlikele rööbastele viimisel ning püstitades uusi ülesandeid 1941.aastaks ütles sm.J.Semper 27.detsembril 1940. aastal "Estonia" teatrisaalis toimunud koosolekul muuhulgas:

- " 1. Muusikaelu alal ülesandeks muusikakoolide ümberkorraldamine. Tulevad loomisele lühema óppeajaga muusika-keskkoolid ja konservatooriumid eriti andekaile. Tuleb asuda iseseisva riikliku Filharmoonia, suure sümfooniaorkestri ja kórgel kunstilisel tasemel olevate muusikakollektiivide loomisele.
2. Kujutava kunsti alal tuleb pidada silmas, et olid möödas formalismi ajad. Nókogude kujutav kunst jääb truuks sotsialistlikule realismile. Róhk teemale, sisule, ka monumentaalsusele.
3. Kirjanduse alal kavatsus tólkida valimik meie luulet ja novellikirjandust, kogu rahvaluule ja "Kalevipoeg".

Peame dekaadil tutvustama oma kunsti ja rahvaloomingu seni-seid saavutusi, andes ülevaate ka kunstilisest loomingust nókogude korra ajal. " ¹

Rääkides kavatsustest 1941 aastal vótsid ajakirjanduses só-na tuntud juhtivad kunsti alade esindajad. Richard Sagrits ütles: " EN Kunstnike Liit ühelt poolt ja Kunstidevalitsus teiselt poolt, need on meie tulevased kujutava kunstiala juhtivad keskused. Kujutav kunst ei jää eriharrastuseks, vaid peab saama kóige laiema-tele töötavatele hulkadele kättesaadavaks. ² Ed.Reining puudutades

¹ "Sirp ja Vasar" Nr.13, 28.detsembril 1940

² "Sirp ja Vasar" Nr.1, 4.jaanuaril 1941

Eesti teatri arengut 1941 aastal märkis, et " ... Ideeline sügavus, marksistlik-leninlik suund, kõrge kunstiväärtus, tõeline meisterlikkus, aktuaalsus, arusaadavus ja kättesaadavus töötava rahva kõige laiematele hulkadele - need on põhilisi, otsustavaid ülesandeid eesti teatrile 1941. aastal." ¹ Teatrile langes rahva poliitilisel kasvatamisel üldse väga suur osa. Eestimaa Kommunistlik Partei eraldas teatrite tegevusele väga suurt tähelepanu. Kõik vabariigis eksisteerivad teatrid natsionaliseeriti ning nende edasine töö viidi tsentraliseeritud juhtimise alla. 1940.aasta sügisel etendusi eesti teatrites eelmistest hooaegadest kavasse jäänud poliitiliselt ja sisuliselt küpsete lavatükkide kõrval ka rida nõukogude autorite teoseid nagu A.Korneitsuki "Eskaadri hukk", B.Lavrentjevi "Murrang", M.Gorki "Vassa Železnova" ja A.Bulgakovi "Uus maja" ning rida teisi näidendeid. Uueks 1941.aasta esimeseks veerandiks planeerisid teatrid aga juba täiuslikuma eeskava. Nii pidi "Estonia" lavale tooma M.Gorki "Ema", "Libahundi" ja nõukogude opereti "Pulmad Malinovkas". Ka Draamateater võttis dekaadiks ettevalmistuse programmi "Libahundi". Töölisteater pidi lavale tooma "Püve talu" ning M.Raua algupärandi "Móók väravas". Viimase kohta tuleb öelda, et 5-e vaatuselist draamat innustas autorit kirjutama endiste poliitiliste vangide elu ja võitlus. "Móók väravas" esietendus Töölisteatris 27.vebruaril 1941.aastal. Nimetatud draama pidi lavale tulema ka "Vanemuises". "Vanemuine" pidi lisaks sellele lavastama ka M.Gorki "Kodanlased", noorsoonäidendi "Saabastega kass" ning dekaadivõistluse jaoks "Libahundi". ²

Eestimaa Kommunistliku Partei ja Vabariigi Valitsuse hoolitsus teatrite eest väljendus ka selles, et 1941.aasta esimesel poolel ulatus riiklik dotatsioon eesti teatritele 3 miljoni rublani, mis

¹ "Sirp ja Vasar" Nr.1, 4.jaanuaril 1941

² sealsamas Nr.5, 1.vebruaril 1941

järsult parandas teatrite ainelist olukorda. Suurenesid näitlejate palgad ning laienesid koosseisud.¹ Suurt osa rahva poliitilisel kasvatamisel etendasid ka isetegevuslikud teatrid, millised pärast sotsialistliku revolutsiooni võitu võisid asuda töötava rahva teenistusse. Kui varem pidid teatrid ja näiteringid esinema valitseva klassi lõbustusvahendina ning esinema väheväärtusliku repertuaariga, kus alavääristati põhiliselt töötavat rahvast, siis nüüd oli tarvis nende töö kardinaalselt ümber korraldada. Uus suund pidi andma rahvale laialdasi võimalusi oma kultuurihuvide tõstmiseks ja rahuldamiseks. "Siin peavad kõik kaasa aitama, et meie isetegev teater leiaks õige tee, õige rakenduse, leiaks oma näo ja kunstilise eriilme."²

Märtsikuu lõpul hakkasid žüriile saabuma dekaadi repertuaari võistlustööd. Need olid teosed, mis komisjonile töötellimuse korras ja premeeritud ideekavandite edasiarendamise tulemusena esitati. Draamalavastustest tulid esitamisele:

1. A.Jakobsoni 4-vaatuseline draama "Tee viib märke",
2. H.Raudsepa 3-vaatuseline draama "Uutel radadel",
3. E.Tammlaane 3-vaatuseline komöödia "Seitse printsessi",
4. M.Raua draama "Noorim vend" jt.

Ooperilibretode alal auhinnatud ideekavandeist esitati:

1. A.Üksipi poolt ooperilibretoks ümbertöötatud A.Kitzbergi "Libahunt",
2. J.Tónopa libreto "Toomapäev",
3. A.Niinemäe libreto "Ood vabadusele"

¹ Eesti Rahvas Nõukogude ..., viidatud teos, lk.lo3

² P.Põldroos, Väikelavade tegevusest, koguteos. Poliithariduse küsimusi, viidatud teos lk.lo4

Ballettilibretodest esitati:

1. A.Särevi ja G.Neggo "Hundimórsja"
2. I.Maksimi "Muruneid".¹

Žürri ülesandeks oli välja valida teosed, mis kólge paremini annaksid edasi Eesti olustikku tema rahva töid ja tegemisi sotsialistliku ülesehitustöö läbiviimisel.

Kirjanduses ja kunstis leidsid väljenduse rahva püüded ja taotlused. Progressiivsed kirjanikud ja kunstnikud lülitudes sotsialismi ülesehitamisse Eesti NSV-s löid rea töid sotsialistliku realismi vaimus. Nii pühendas J.Barbarus (J.Vares) oma paremad teosed kirjaniku loomingulisele vabadusele. Tema tööd "Uutel radadel", "Värsisepad" jt. kutsusid üles looma teoseid tööst ja tegudest. Kirjanik E.Kippel kirjutas jutustuse "Meelis", kus väga huvitavalt on edasi antud eestlaste ja venelaste ühine võitlus sakslaste vastu kauges minevikus. J.Madarik (J.Lauristin) käsitles oma vanglas kirjutatud teoses "Vabariik" revolutsioonilise ajaloo küsimusi. Aktiivsele tööle asusid ka teised kirjanikud nagu A.Hint, J.Semper, J.Sütiste. Viimane löi huvitava värssmontaaži, ühe omalaadsema selletaoliste hulgas, mille pealkiri "Maakera pöördub itta" näitab ära tema suuna.

Esimene nóukogude aasta löi savutusi ka kujutava kunsti alal, millest kólge märkimisväärsemaks oleks A.Johani lõpetamata jäänud töö "Töölise demonstratsioon 21.juunil 1940 Tartus". Skulptorid võtsid kiiresti omaks uued võimalused tööinimese kujutamisel. Nii loodi A.Kaasiku poolt "Kaevur", M.Saksa poolt "Tööline" ja rida teisi töid.

Póhiline osa 1941.aasta esimeset poolest oli loomingulisel intelligentsil seotud dekaadiks ettevalmistamisega Moskvas. De-

¹ "Sirp ja Vasar" Nr.13, 29.märtsil 1941

kaadiks valmistumise käigus loodi Rahvaloomingu Maja. Juba 1.jaanuariks 1941.a. oli vabariigis 1095 laulukoori ja kunstilise isetegevuse kollektiivi kuhu kuulus 20326 inimest. Sama aasta 1.aprilliks kasvas kunstilise isetegevuse kollektiivide arv 1661-ni ja osavõtjate arv 29775-ni.¹ Need arvud näitavad kujukalt Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel läbiviidud kultuuritöö laiahaardelisust vabariigis. Pühendades suurt tähelepanu loominguilise inetelligentsi tippudele paremate töövõimaluste loomisele, ei unustanud Eestimaa Kommunistlik Partei ka laia- de rahvahulkade vajadusi.

Rääkides EK(b)P tegevusest kultuuritöö üleviimisel sotsialistlikale printsiipidele ei saa mööda minna suurest tööst, mis viidi läbi vabariigi hariduselu ümberkorraldamisel. Nõukogude võimu taaskehtestamine avas Eesti noortele enneolematud võimalused oma hariduse täiendamiseks ja õpingute jätkamiseks. Kodanliku valitsuse ajal haridusest ilmajäänud vaesemate vanemate lapsed võisid hakata vabalt oma teadmisi täiendama. Koolid ja kõrgemad õppeasutused avasid ukse kõigi töötavate inimeste lastele. Nõukogude Eesti vajab kiiresti kõrgeltkvalifitseeritud teadmistega töötajaid, kes oleksid osanud õigesti hinnata poliitilist olukorda ning oleksid valmis asuma sotsialismi ülesehitamisele Eestis. Selleks oli tarvis ümber organiseerida senine haridustöö korraldus ning asuda äärmiselt vastutusrikkale tööle õpetajate kaadri ümberkasvatamisel. Pärast 21. juuni sündmusi teatasid paljud pedagoogid oma poolehoiust uuele võimule ning asusid aktiivselt tööle Riigivolikogu valimiste kampaania ettevalmistamisel. Nii toimus Draamateatris Tallinna töötava intelligentsi koosolek, kus pealinna haritlaskonna ees esinesid K.Laane, N.Ruus jt. Nad

¹ Ülevaade ..., viidatud teos, lk.93

selgitasid haritlaskonna esindajaile käesolevat olukorda ning kutsusid kóiki haridustegelasi kaasa aktiivsele kaastóole rahvaga parema elu loomise nimel Eestis." ... nüüd, kus on toimumas suuri murrangulisi sündmusi, töötav haritlaskond ei tohi jääda passiivse vaateleja ossa." ¹ Koosolekul vastuvóetud resolutsiooni kohaselt ühineti Eesti Tóotava Rahva Liidu valimisplatvormiga. Eestimaa Kommunistlik Partei alustas laialdast koolisüsteemi ümberkorraldamist kohe pärast revolutsiooni vóitu. Juba 6. juulil 1940. aastal pikendati 6-klassilist koolikohustust 14-ndast 15-nda eluaastani. Suleti kóik erakoolid. ² Senini valitsenud kolmeastmeline koolisüsteem muudeti kaheastmeliseks. Vóeti vastu seadus usuópetuse ópetamise lópetamise kohta kóigis óppeasutustes. Samuti kaotati ka kóigi usutalituste pidamine. ³ 15. augustil avaldati seadus keskkooli korralduse kohta, millega määrati ära keskkoolide organiseerimise ja juhtimise struktuur. Seaduse järgi moodustas keskkool ühtluskooli teise astme. Tema óppeja kasvatustöö ülesanded pidi määrama kindlaks Vabariigi Valitsus Haridusministri ettepanekul. Tähtsaks punktiks selles seaduses oli ópilastele óppimiseks vóimaldatava toetuse andmine. ⁴ Sellega avanesid vaesematest kihtidest pärinevatel lastel laialdased vóimalused óppetóost osavótuks. Ka kodanlikus Eestis kehtis vormiliselt üldharidusliku alghariduse kohustus, kuid töörahva halva majandusliku olukorra tóttu oli sellest nóudest laste koolitamisel praktiliselt vóimatu kinni pidada. 1938/39. óppeaastal lópetas algkooli ainult 51,4% sisseastunuist. ⁵ Seoses sellega, et

¹ "Kommunist" Nr.7, 10. juulil 1940

² Ülevaade ..., viidatud teos, lk.83

³ 1940. aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.Nr.199, lk.246

⁴ sealsamas, dok.Nr.200, lk.247

⁵ Eesti Rahvas Nóukogude ..., viidatud teos, lk.101

tunduvalt kasvas alg- ja keskkooli õpilaste arv avati Hariduse Rahvakomissariaadi poolt 1940/41. õppeaastal täiendavalt lo alg-, 2 kesk-, 2 erikeskkooli ja 2 keeltekooli.¹ Samal õppeaastal suurenes klassikomplektide arv 224 võrra. õpilaste arv suurenes 11 000 võrra.² 25.septembril võttis Eesti NSV Rahvakomissaride Nõukogu vastu otsuse õppemaksu kaotamise kohta kesk- ja kutsekoolides.³

Kõigi nende ürituste tulemusena muutus põhjalikult alg- ja keskkooli töö sisu ja poliitiline suunitlus. Peamiseks eesmärgiks sai koolitöös sotsialismiehitajate kasvatamine. Selleks oli tarvis läbi viia seniste kooliprogrammide põhjalik korrigeerimine. Lisaks usuõpetuse heideti programmist välja ained, millised olid otseselt kodanliku ideoloogia teenistuses nagu kodanikuõpetus ja filosoofia. Uute ainetena hakati koolikursuses käsitlema vene keelt ja konstitutsiooni. Ajalookursust täiendati Nõukogude Liidu rahvaste ajaloo, geograafia, Nõukogude Liidu füüsilise- ja majandusgeograafiaga.⁴

Põhjalikud ümberkorraldused õppeprogrammides tingisid ulatusliku töö läbiviimist uute õpikute koostamisel ja õpetajate kvalifikatsiooni tõstmisel. Et saavutada pedagoogide töö võimalikult kõrge ideelis-poliitiline tase korraldati neile lühiajalisi kursusi, kus leidsid käsitlemist küsimused marksismi-leninismi teooriast, Kommunistliku Partei ajaloost, Nõukogude Liidu rahvaste ajaloost ja nõukogude pedagoogikast. 1940.aastal õpetajatele korraldatud täienduskursusest võttis osa ligi 5000 pedagoogi.⁵ Kasutades ühelt poolt ära vana pedagoogilise kaadri töö-

¹ Ülevaade ..., viidatud teos, lk.83

² S.Kutsar-Zabrodskaja, viidatud teos, lk.147

³ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, dok.Nr.229, lk.289

⁴ E.Schmidt, Kesk ja Kõrgema ..., viidatud teos, lk.35

⁵ sealsamas, lk.36

kogemusi ning andes neile täiendavaid poliitilisi teadmisi eraldas Eestimaa Kommunistlik Partei suurt tähelepanu ka uue nõukoguliku kaadri ettevalmistamisele. Selleks loodi õpetajate seminaride juurde täiendavad lõpuklassid keskkoolikursuse lõpetanutele. Peamiseks töömeetodiks sai õppejõudude ettevalmistamine iseõppimise teel, millise eesmärgi täitmiseks asutati Tartu Riikliku Ülikooli Pedagoogilise Instituudi kaugõppe osakond. ¹

Alg- ja keskkoolide kõrval alustati kvalifitseeritud tööliste ettevalmistamist ka spetsiaalsetes tööjõureservide koolides, kus õpilased olid täielikult riiklikul ülalpidamisel. Eesti NSV-s loodi 18 vabriku- ja 2 raudteekooli, kus kokku õppis 5170 õpilast. ² Lisaks loodi ka 12 tehnikumi. ³

Põhjalikule ümberkorraldusele allutati ka vabariigi kõrgemad õppeasutused. Õppeplaanidesse lülitati uute distsipliinidena marksismi-leninismi aluste, NSV Liidu rahvaste ajaloo ning vene keele kursus. Tähtsaks sammuks oli see, et ÜK(b)P otsusel suunati vabariigi kõrgemate koolide käsutusse rida kogemustega eestlastest õppejõude nagu R.Antons, K.Kure, L.Lambakahar, H.M. H.Moosberg, O.Stein, A.Raud jt. ⁴ Raskusi oli mõningate õppejõudude vastuseisuga nõukogude võimule. Seepärast pööras Eestimaa Kommunistlik Partei suurt tähelepanu kõrgemate koolide pedagoogilise kaadri poliitiliste teadmiste täiendamise küsimustele. Marksismi-leninismi teooria kursuse läbitöötamine muudeti kohustuslikuks ka õppejõududele. Nende täiendamise järje-

¹ E.Schmidt, Kesk- ja Kõrgema ..., viidatud teos, lk.37

² Ülevaade ..., viidatud teos, lk.84

³ Eesti Rahvas Nõukogude ..., viidatud teos, lk.101

⁴ sealsamas, lk.102

kindlusest ja teadmiste tasemest sõltus edaspidises töös üli-
õpilaskonna poliitilise silmaringi ja poliitiliste teadmiste
kvaliteet.

Vabariigi hariduselu ümberkorraldamisel sotsialistlikele
alustele olid äärmiselt tähtsad EK(b)P IV kongressil vastuvõe-
tud otsused. Märkides, et Eesti NSV Hariduse Rahvakomissariaat
töötas lubamatult aeglaselt rahvahariduse süsteemi ümberkorral-
damise alal nõukogude korra kohaselt püstitas kongress lähe-
mateks ja tähtsamateks järgmised ülesanded:

1. Alg-, kesk-, kutse- ja kõrgema hariduse ülemineku lõpu-
leviimine nõukogude rahvahariduse süsteemile põhiliselt
1941-1942. õppeaastal.
2. Kongress tegi EK(b)P Keskkomiteele ülesandeks läbi
töötada ja lahendada teaduslike uurimise instituutide
organiseerimise ja vabariigi teaduslike kaadrite ette-
valmistamise küsimus.
3. Koolide ja rahvahariduse organite kogu õppe- ja kasva-
tustöö aluseks tuli panna noorpõlve kommunistliku kas-
vatuse põhimõte.
4. Kutse- ja tehnilise hariduse koolid tuli reorganiseeri-
da vastavalt NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu määru-
sele tööjoureservide ettevalmistamise kohta.
5. Komplekteerida kõik haridusasutused, koolid ja kõrge-
mad õppeasutused kõrgelt kvalifitseeritud ja poliiti-
liselt järeiproovitud kaadritega.
6. Rahvahariduse organitel tuli kindlustada vene ja vóór-
keelte laialdane õppimine ka väljaspool kooli.

7. Organiseerida koolidele ja kõrgematele õppeasutustele uute õpikute koostamine ja nõukogude õpikute tõlkimine.¹

Nõukoguliku teaduslik-pedagoogilise kaadri kasvatamisel kasutas Eestimaa Kommunistlik Partei oskuslikult ära ühe osa vana kaadri taotlustest asuda ausale koostööle nõukogude võimuga Eestis. Oli ju kodanliku Eesti teaduslik-pedagoogiline kaader kujunenud mitmesuguseid teid pidi. Sellesse kuulusid domineerivalt varakate ja valitsevate klasside esindajad. Vähesel määral oli sinna jõudnud ka töölisklassi, linna väikekodanluse ja töötava talurahva hulgast pärinevaid inimesi, kuigi seda püüti igati tõkestada.² Tingimustes, kus intelligents ei olnud enam kodanlike klasside teenistuses muutus ta õige rakenduse korral loovaks, sotsialistliku ühiskonna ülesehitustööst osavõtvaks jõuks. Kõrvuti reaktsiooniliste õppejõududega, kes aga varsti eemaldati õppetööst kõrgemates koolides oli neid, kes kohe pärast revolutsiooni võitu asusid ellu viima nõukogulikke ideid ja rahvahariduse ümberkorralduse ülesandeid.

Täites EK(b)P IV kongressi otsuseid kutsuti Tartu Riikliku Ülikooli ja Tallinna Tehnikaülikooli juures ellu aspirantuurid, mille eesmärgiks oli kõrgema kooli õppejõudude ja teaduslike töötajate ettevalmistamine. Tähtsaks sammuks kõrgemate koolide töös oli üleminek uutele õppekavadele ja kursuste süsteemi rakendamine. Kui enne toimus õppetöö nn. vaba valiku printsiibi järgi eksamite sooritamise teel, siis nüüd tuli üliõpilastel enne järgmisele kursusele üleviimist sooritada kõik eelmise kursuse õppeplaanis ettenähtud eksamid, arvestused ja kirjalikud tööd. Õppetööst osavõtt tehti üliõpilastele kohus-

¹1940.aasta sotsialistlik ... , viidatud teos, dok.Nr.302, lk.369

²E.Schmidt, Kõrgema hariduse ... , viidatud teos, lk.24

tuslikuks. Üliõpilased organiseeriti kommunistliku noorsooühingu ja ametiühinguorganisatsioonide kaudu. Seoses sellega tulid likvideerimisele senised kodanlikuaegsed üliõpilaste korporatsioonid ja ühingud. ¹

Kõigi abinõude tulemusena muutus suuresti üliõpilaskonna sotsiaalne koosseis. Sügissemestri lõpuks moodustasid näiteks Tartu Ülikoolis üle poole üliõpilastest tööliste ja talupoegade lapsed. Üliõpilaste üldarv ulatus Eestis 1940-41. õppeaastal varemolematu arvuni. Nii loetleti nimetatud õppeaastal Eesti NSV kõrgemates õppeasutustes 4740 üliõpilast. ²

Tuleb öelda, et 1940-41. õppeaastal tegid koolid ja haridusorganid vabariigi parteiorganisatsiooni juhtimisel ära küllalt suure töö hariduse ümberkorraldamisel. Eestimaa Kommunistliku Partei laiaulatusliku töö tulemusena pandi alus kultuurirevolutsiooni läbiviimisele vabariigis. Tähtsaks eelduseks selles töös olid proletaarse ja demokraatliku kultuuri elemendid, mis olid välja kujunenud kodanluse ja tema reaktsioonilise kultuuri vastu peetud võitluse käigus. Rahvas, olles saanud vabaks tahtis ise osa võtta uue elu ehitamisest ning lõi selles aktiivselt kaasa. Seetõttu pole millegagi põhjendatud fašistlike ajaloolaste seisukoht, kes väitsid, et " ... Leidus eesti õpetajate seas isikuid, kuigi väheseid, kes "ärkasid" proletaarsele "klassiteadvusele", kes tundsid end kutsutud olevat astuma võitlusse "töötava rahva" eest "kapitalistide ja mõisnikkude" vastu. Oli neid, kes samale teele kaldusid karjäärihuvist aetuna või terrori mõjul. Need olid bolševismi esimesed ohvrid." ³

¹ E.Schmidt, Kesk ja Kõrgema ..., viidatud teos, lk.44

² Eesti Rahvas Nõukogude ..., viidatud teos, lk.102

³ Eesti rahva kannatuste ..., II, viidatud teos, lk.246

Eesti NSV Rahvamajanduse arendamise 1941.aasta plaan nägi ette rea ülesandeid ka hariduse vallas. Nii oli põhiülesandena püstitatud üleminek üldhariduse alal 6 aastalt 7 aastale. 1941-42. õppeaastal pidi Ülikoolidesse vastu võetama 1770 inimest, erialalistesse keskkoolidesse 7500 inimest.¹ Edasiste ülesannete seas oli väga tähtis läbiviidava haridustöö ideelise-poliitilise taseme tõstmine. Marksismi-leninismi kateedrid pidid alustama intensiivset tööd üliõpilaskonna ja ka õppejõudude poliitiliste teadmiste täiendamiseks sügavuti. Tuli arendada edasi sidemeid teiste Nõukogude liiduvabariikidega, kus sotsialism oli juba võitnud ning kultuurirevolutsioon läbi viidud. See pidi tagama Eesti Nõukogude Sotsialistlikule Vabariigile vennasrahvaste abi kogemuste edasiandmise teel rahvahariduse arendamiseks ja kaadri ettevalmistamiseks.

Tuleb märkida, et Eestimaa Kommunistlik Partei pööras sotsialistliku kultuuri loomisele vabariigis väga suurt tähelepanu. Mõistes seda, millist osa etendab ideoloogilises töös tervikuna kultuurialal tegutsevate inimeste tegevus andis Eestimaa Kommunistlik Partei kõigi kunstihariduse esindajaile laialdased võimalused oma loomingu rakendamiseks töötava rahva teenistusse. Olles aktiivseks kaasosaliseks loominguliste liitude moodustamisel suutis EKP sotsialismi ülesehitamisse meie vabariigis kaasa tõmmata hulga kunstiinimesi mitmelt alalt. Uued teemad, mis väljendusid lihtinimeste ja nende tegevuse kujutamises kõitsid ka paljusid oma ala tunnustatud meistreid nagu seda olid E.Adamson, K.Liimand, A.Hint, R.Sirge ja paljud teised. 1940.aasta teine pool mööduski peamiselt kirjanike ja ku-

¹ 1940.aasta sotsialistlik ..., viidatud teos, lk.410

rakendada massidega avaliku suhtlemise, nende otsese juhtimise meetodeid. Esimeseks suuremaks Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel organiseeritud ürituseks oli valimiskampaania läbi viimine Riigivolikogu valimistel. Ühinedes Eesti Töötava Rahva Liidu valimisplatvormiga, milline ühendas Eesti rahva toetava enamiku, tegi EKP kõike selleks, et valimistel saavutaksid võidu EKP Liidu kandidaadid. Olgu selleks agitatsiooni- ja propagandatöö leiades massides pidi kindlustama kõigi valimis

K O K K U V Õ T E

Sotsialistliku korra taaskehtestamine Eestis tõi endaga kaasa põhjalike ümberkorralduste teostamise kõigil aladel. Rea rahvamajanduses läbiviidavate reorganiseerimiste kõrval tuli asuda uue inimese kasvatamisele. Eestimaa Kommunistlik Partei pööras ideoloogilisele tööle vabariigis väga suurt tähelepanu. EKP juhtimisel alustati töötava rahva hulgas laiaulatusliku selgitustöö läbiviimist juba revolutsiooni esimestest päevadest. Kuigi Eestimaa Kommunistlik Partei oli ametlikult veel keelu allei takistanud see teda asumast revolutsiooni eestvedaja ossa. Partei juhtkond pidas eduka ideoloogilise töö teostamiseks vajalikuks kiiremas korras organiseerida selliste ideoloogilise töö tähtsate keskuste ülevõtmise nagu seda on ajakirjandus ja raadio. See ülesanne täideti 21. juunil. Juba 22. juunil ilmus vana isamaaliitlik-fašistliku ajalehe "Uus Eesti" asemel Eestimaa Kommunistliku Partei häälekandja "Rahva Hääli" esimene number. Tähtsateks üritusteks olid ajalehe "Kommunist" taasilmumine ning Eestimaa Kommunistliku Partei legaliseerimine. EKP ees seisis suured ülesanded oma töö ümberkorraldamise alal. Endiste illegaalsete töömeetodite asemel tuli

rakendada massidega avaliku suhtlemise, nende otsese juhtimise meetodeid. Esimeseks suuremaks Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel organiseeritud ürituseks oli valimiskampaania läbiviimine Riigivolikogu valimistel. Ühinedes Eesti Töötava Rahva Liidu valimisplatvormiga, milline ühendas Eesti rahva tohutu enamiku, tegi EKP kõi ke selleks, et valimistel saavutaksid võidu ETR Liidu kandidaadid. Ulatuslik agitatsiooni- ja propagandatöö laiades massides pidi kindlustama kõi gi valimisõiguslike kodanike osavõtu valimistest. Üle vabariigi moodustati eduka valimiste läbiviimiseks ülemaaline toimekondade võrk, millise ülesandeks oli läbi viia kõi k vajalikud eeltööd propaganda, agitatsiooni ja kirjanduse levitamise alal. Ajakirjandus valgustas laialdaselt agitatsiooni- ja propagandatöö käiku vabariigi kõi gis rajoonides. Ajalehtedes toodi ära Riigivolikokku kandideerijate fotod koos lühikese elulookirjeldusega, milline pidi valijatele andma võimaluse otsustada nende sobivuse üle. Kogu vabariigis esinesid Eesti Töötava Rahva Liidu esindajad valimiseelsetel miitingutel ja koosolekutel, kus nad selgitasid rahvale käesolevat poliitilist momenti ning tutvustasid põhjalikult ETR Liidu valimisplatvormi. Et vältida Riigivolikogu valimiste kasutamist eesti rahvale kahjulike eesmärkide huvides nõuti igalt kandideerijalt oma valimisplatvormi esitamist. Eduka agitatsiooni- ja propagandatöö tulemusena võttis Riigivolikogu valimistest osa 84,1% hääleõiguslikest kodanikest, kellest hääletas ETR Liidu kandidaatide poolt 92,9%. See oli Eestimaa Kommunistliku Partei poolt rahva hulgas läbiviidud laia ulatusliku töö kvaliteedi näitajaks. Edaspidises töös pidi EKP üldistama laiade rahvahulkade kasvatamisel saadud kogemusi ning

samal ajal täiustama metoodikat edasise ideelis-poliitilise töö edukuse tagamiseks. Selleks hakati EKP Keskkomitee poolt korraldama EKP maakonna- ja linnakomiteede sekretäride nõupidamisi. Neil nõupidamistel võeti kokku seniseid saavutusi ideoloogilise töö alal ning kavandati uusi ülesandeid töörahvalaiade hulkade ideelis-poliitilise kasvatamise alal. Et määrata konkreetselt poliitharidustöö ülesanded ja nende läbiviimise viis võeti ENSV Rahvakomissaride Nõukogu poolt 9. oktoobril 1940. aastal vastu määrus poliitharidustöö korraldamise kohta. Poliitharidustöö keskusteks koha peal määrati rahvamajad, klubid ja punased nurgad. Neid pidid kõigiti täiendama rahvaraamatukogud ning muud kultuuriasutused. Ajakirjanduses avaldati pidevalt teateid poliitilise kasvatustöö organiseerimisest mitmetes vabariigi linnades ja maakondades.

Tähtsat osa masside ideelis-poliitilisel kasvatamisel etendas saadikute valimine NSV Liidu Ülemnõukogusse. Valimistest maksimaalse osavõtu pidi tagama rahvahulkades oskuslikult läbiviidud agitatsiooni- ja propagandatöö. Kasutades ära neid kogemusi, mida agitaatorid olid omandanud Riigivolikogu valimiste ettevalmistamisel rakendasid valimiskampania teostajad kogu oma jõu ürituse edukuse tagamiseks. Ettevõtete ja asutuste juhatajad pidid parteiorganisatsiooni toetusel kindlustama agitatsioonipunktide ja hääletusruumide sisustamise ja korralduse. Valimisjaoskonnad muutusid agitatsioonilis-propagandistliku töö keskusteks. Agitatsiooni- ja propagandatöö paremaks korraldamiseks ning selle töö läbiviijaile ühtsete juhiste andmiseks korraldati neile hulgaliselt instrueerimiskursusi, kus lisaks agitatsioonitöö metoodikale viidi läbi ka õppuse Konstitutsiooni ja valimismäärustiku selgitamiseks. Olles saanud hea

teoreetilise ettevalmistuse oli agitaatoreil tunduvalt kergem oma tööd läbi viia. Oluline oli ka see fakt, et valimismäärustiku järgi lubati valimistele kodanikud, kes olid saanud 18 aastaseks, erinevalt kodanlikuaegsest valimissüsteemist, kus valija vanuse alammäär oli 22 aastat. Need abinõud tõid valimiskastide juurde hulgaliselt noori, kelle õlgadel lasus suur osa sotsialistliku korra ülesehitamisel ja kindlustamisel vabariigis. 12. jaanuaril toimunud valimised kujunesid kommunistide ja parteitute bloki hiilgavaks võiduks.

Poliitharidusliku töö läbiviimisel olid äärmiselt suure tähtsusega EK(b)P IV kongressi otsused, millised andsid tegevusjuhised masside ideelis-poliitilise taseme edasiseks tõstmiseks. Täites kongressi otsuseid pöörasid poliithariduslikud organisatsioonid oma töös peatähelepanu rahvamajade, punaste nurkade ja klubide töö ideelisele küljele. Laiendati ka rahvaraamatukogude ülesandeid. Kui varem täitis raamatukogu vaid kodaniku lugemishuvi rahuldamise funktsiooni, siis lisandus sellele nüüd ka poliitharidusliku töö läbiviimise ülesanne. Raamatukogudes viidi läbi tõsine kirjanduse valik, mille tulemusena kõrvaldati sealt reaktsiooniline ja teoloogiline kirjandus ning täiendati fonde marksismi-leninismi klassikute, Nõukogude liiduvabariikide ja ENSV progressiivsete kirjanike teostega.

Kuid rahvamassides eduka töö läbiviimise eeltingimuseks oli parteiliste kaadrite ideelis-poliitilise taseme tõstmine.

Praktilise töö kõrval tuli teooriale pöörata väga suurt tähelepanu. Vajalikuks osutus praktiliste kogemuste ühendamise teoreetiliste teadmistega. Loengud ja referaadid mitmete marksismi - leninismi küsimuste kohta pidid saada teooria omandamise aluseks. Puudulike teadmiste omamine oleks raskendanud võitlust rahvavaenulike elementide vastu, kes oma tegevusega püüdsid revolutsioonisaavutusi kahjustada. Partei ülesandeks sai kaadri kasvatamine, milline tundes põhjalikult marksistlik - leninliku teooria aluseid oleks suuteline elava sõna ja isikliku eeskujuga kaasa tõmbama laiu parteitu aktiivi hulki sotsialistlikule ülesehitustööle vabariigis. Tähtsat osa pühendati kangelasliku Üleliidulise Kommunistliku (bolševike) Partei ja Eesti - maa Kommunistliku Partei ajaloo tundmaõppimisele. Juba augustis, enne "ÜK(b)P ajaloo lühikursuse" väljaandmist asuti tema publitseerimisele ajalehes "Kommunist", millest said suurt kasu parteilased ja arvukad iseõppijad. Partei liikmete ja kandidaatide poliitiliste teadmiste taseme tõstmise huvides võttis Eestimaa Kommunistliku Partei Keskkomitee vastu otsuse, milles nähti ette partei õhtukoolide avamine 8 vabariigi keskuses ning marksismi - leninismi õhtuülikoolide asutamine Tallinnas ja Tartus. Esimesel õppeaastal nähti ette parteikoolide kuulajate üldarvuks vabariigis 480 kohta. Parteikoolide õppeprogrammid olid koostatud laiaulatusliku kava kohaselt. Kuulajad pidid 250 tunni ulatuses omandama üldpoliitiliste teadmiste alused, kusjuures peamine rõhk

oli asetatud ÜK(b)P ajaloo tundmaõppimisele. Marksismi-leninismi õhtuülikoolide kuulajaskonna moodustas põhiliselt parteiaktiiv. Nii jagati Tallinna marksismi-leninismi õhtuülikooli kohtade üldarvust enamik partei- ja keskaparaadi vahel. Tähtsaks peeti EK(b)P KK häälekandja "Kommunist" ja Ringhäälingu töö õiget poliitilist suunamist, kellele eraldati vastavalt 3 ja 2 kohta. Partei propaganda muutmiseks võimalikult laiahaardelisemaks kinnitati EK(b)P Keskkomitee otsusega EK(b)P maakonnamakomiteedele oma häälekandjad. Esimesel poliitharidustöötajate nõupidamisel, mis korraldati Tallinnas 5-12.oktoobrini 1940. a. käsitleti väga laialdast küsimuste ringi, millistega poliitharidustöö läbiviijail tuli kokku puutuda. Nii valgustati organisatsioonilisi küsimusi, anti juhiseid rahvapühade ja tähtpäevade tähistamiseks, pöörati tähelepanu kóneoskuse suurele osale töös rahvamassidega. Parteilise ja parteitu kaadri ülesandeks sai pideva teadmiste täiendamise teel kindlustada sotsialistliku korra võitu Eestis. Pöörates väga suurt tähelepanu juhtiva kaadri ettevalmistamisele korraldas Eestimaa Kommunistlik Partei Keskkomitee kooskólas teiste organisatsioonidéga vabariigis rea kursusi. Rahvamajade juhatajate, klubide ja ringide tegevusjuhtide ning teiste poliitharidustöö organisaatorite ettevalmistamiseks asutati Kundas Põhja-Eesti poliitharidustöö kool, kus õppekavas esikohale seatud teadmiste omandamise kõrval anti kuulajaile laialdasi teadmisi ka rahva organiseerimiseks mitmesugustesse isetegevuslikesse ringidesse.

Maakondade ja linnade parteiorganisatsioonide konverentsidel võeti muude küsimuste hulgas arutusele ka poliitharidustöö ja propaganda tase. Vastuvóetud resolutsioonides kohustuti

pöörama veelgi suuremat tähelepanu partei liikmete ja kandidaatide poliitilise kasvatuse läbiviimisele. Viies ellu EK(b)P IV kongressi otsuseid pööras EK(b)P Keskkomitee suurt tähelepanu loengulise propaganda organiseerimisele, milleks avati Kesklektoorium ning lektooriumid Tallinnas ja Tartus.

Suur osa parteilise ja parteitu aktiivi kasvatamisel oli täita parteikabinettidel. Parteikabinettide töö üheks tähtsamaks meetodiks sai loengute ja konsultatsioonide korraldamine, kusjuures viimaseid anti ka kirja teel.

Pöörates suurt tähelepanu juhtiva kaadri poliitiliste teadmiste täiendamisele tuli partei juhtkonnal kokku pörgata ka rea raskustega partei õhtukoolide ja marksismi-leninismi õhtuülikoolide töös. Kui sügisel õppetööd alustanud seltsimehed mõistsid õppeaasta algul seda vastutust, mis neil lasub, siis kevadel oli õppijate arv kõigis õppeasutustes suuresti langenud. Kuidagi ei saanud rahule jääda nende seltsimeestega, kes ei võtnud õppetööst osa distsipliinipuudusel. Soovida jättis ka partei õhtukoolide töö korraldus õpikutega varustamise alal. Laiaulatuslik programm, mis sügisel välja kuulutati, tuli näiteks Rakvere partei õhtukoolis realiseerimisele vaid ÜK(b)P ajaloos, kuna teistes õppeainetes segas õpingute läbiviimist õpikute puudumine. Nende puuduste kõrvaldamisele pidi EK(b)P Keskkomitee omistama kõige suuremat tähelepanu. Kaader oli tarvis muuta distsiplineeritud jõuks, milline viiks läbi rahvamasside juhtimist kõige kõrgemal ideelis-poliitilisel tasemel.

Väga suurt tähtsust ideoloogilises töös omas loomingulise intelligentsi esindajate suhtumine revolutsioonisündmustesse ja edasistesse sotsialistlikesse ümberkorraldustesse vabariigis. Suur osa vabariigi kunstnike, kirjanike ja teiste kultuuri alade esindajaid võtsid sotsialistliku korra taaskehtestamise Eestis vastu suure rõõmuga. Olles senini väljendanud kodanliku kildkonna huve sai loomingulise intelligentsi võimaluse rakendada oma talendi töötava rahva teenistusse. Revolutsioonisündmustest võtsid aktiivselt osa meie tuntud kunstnikud ja kirjanikud nagu J.Vares-Barbarus, J.Lauristin-Madarik, R.Sirge, J.Kärner, A.Johani, H.Mugasto jt. Esimese küsimusena seisis loomingulise intelligentsi ees kodanlik-natsionalistliku kultuuri väljatõrjumine ning sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku kultuuri kujundamine. Selle ülesande teostamine ei saanud toimuda üleöö. Paljude inimeste, sealhulgas ka kunsti esindajate teadvuses olid veel tugevasti kinnistunud kodanlikud arusaamad. Kunstnikud ja kirjanikud pidid end võimalikult tihedamalt liitma rahvaga, valima uusi teemasid just rahva tööde ja tegemiste hulgast.

Algul oli Eesti kirjanikel ja kunstnikel tähtsaks probleemiks organiseerumise küsimus. Kui kodanlikul ajal eksisteerisid Eesti Kirjanike ja Kujutavate Kunstnike liidud vaid selleks, et kaitsta liidu liikmete majanduslikke huve, siis pärast revolutsiooni loodavate Eesti Nõukogude Kirjanike ja Eesti Nõukogude Kunstnike liidud pidasid ühe oma põhifunktsioonina silmas kirjanike ja kunstnike ideoloogilist suunamist. Loominguline intelligents pidi lülituma aktiivselt laiade hulkade kultuurilisse kasvatustöösse.

Kõrvuti organiseerimisküsimuste lahendamisega asusid vaba-

riigi kõigi kunsti alade esindajad aktiivselt kaasa töötama esimese Balti liiduvabariikide kunsti dekaadi õnnestumise heaks. Suurt osa rahva poliitilisel ja kultuurilisel kasvatamisel omab teater. ENSV teatrid läksid vastu 1940 - 1941. aasta hooajale rea eelmistest hooaegadest küpsete töödega, millele lisandusid paljude nõukogude autorite lavateosed.

Eestimaa Kommunistliku Partei ja Vabariigi Valitsus pidasid väga tähtsaks ülesandeks kiirendatud korras hariduselu ümberkorraldamist nõukogulikele alustele. Nõukogude võim avas õppimisvõimalused ka kõige vaesemate vanemate lastele. Rida ümberkorraldusi alg-, kesk- ja kõrgemate koolide struktuuris ja õppetöö läbiviimises pandi aluse ENSV haridusasutuste tööle nõukogulikus vaimus juba 1940 - 1941. õppeaastal. Peamiseks eesmärgiks sai koolitöös teadlike ja laiade teadmistega sotsialismiehitajate kasvatamine. Alg-, kesk-, ja kõrgemate koolide õppekavadest heideti välja usuõpetus ja teised kodanliku ideoloogia teenistuses olnud õppeained. Õppeprogramme täiendati Konstitutsiooni, NSV Liidu rahvaste ajaloo, NSV Liidu geograafia; kõrgemates koolides marksismi - leninismi aluste õpetamisega. Põhjalikud muudatused õppeprogrammides tingisid ka õpetajate ja õppejõudude kvalifikatsiooni tõstmist. Selleks korraldati neile kursusi, kus anti ülevaade marksismi - leninismi alustest, ÜK(b)P ajaloost, NSV Liidu rahvaste ajaloost, nõukogude pedagoogikast ja reast teistest küsimustest. Pidades tähtsaks nõukoguliku pedagoogilise kaadri kasvatamist, rakendas Eestimaa Kommunistlik Partei pedagoogilisele tööle ka selle osa kodanlikuaegsest kaadrist, kes oli valmis ausalt nõukogude võimuga koostööle asuma. Ette-

vóetud abinóude tulemusena muutus vabariigi koolides tunduvalt ópilas- ja üliópilaskonna sotsiaalne koosseis ja seda just töötava rahva hulgast pärinevate inimeste arvel.

Eesti NSV Rahvamajanduse arendamise plaan nägi ette 1941. aastaks rea ülesandeid ka hariduse vallas, mis jäid aga enamikus realiseerimata Suure Isamaasója alguse tõttu.

Käesolevas uurimuses väljatoodud probleemid annavad vaid pógusa ülevaate suurest tööst, mida Eestimaa Kommunistlik Partei viis läbi esimesel nõukogude aastal Eestis. Edasises töös oli Partei ülesandeks tõmmata laiade masside poliitilisele kasvatamisele kaasa veelgi rohkem aktiivi, milline omaks head teoreetilist pagasit ning praktilisi kogemusi.

"	Nr. 3, 6.	"	"
"	Nr. 5, 8.	"	"
"	Nr. 6, 9.	"	"
"	Nr. 7, 10.	"	"
"	Nr. 8, 11.	"	"
"	Nr. 11, 14.	"	"
"	Nr. 12, 15.	"	"
"	Nr. 14, 17.	"	"
"	Nr. 15, 18.	"	"
"	Nr. 16, 19.	"	"
"	Nr. 23, 26.	"	"
"	Nr. 26, 29.	"	"
"	Nr. 27, 30.	"	"
"	Nr. 92, 3. oktoobri	"	"
"	Nr. 94, 5.	"	"
"	Nr. 95, 10.	"	"

"K o m m u n i s t" Nr. 102, 13. oktoobril 1940

" " Nr. 107, 18. " " "

KASUTATUD KIRJANDUS

" " Nr. 123, 3. novembril " "

" " Nr. 130, 12. " " "

E e s t i rahva kannatuste aasta, I, Tallinn, 1943

E e s t i rahva kannatuste aasta, II, Tallinn, 1943

E e s t i Rahvas Nõukogude Liidu Suures Isamaasõjas 1941-
-1945, I, peatoimetaja L.Lentsman, Tallinn, 1971

E e s t i Riik ja Rahvas II Maailmasõjas, toimetus: R.Maasing,
E.Blumfeldt, V.Pekomäe, Stockholm, 1956

"K o m m u n i s t" Nr. 2, 5. juulil 1940

" " Nr. 3, 6. " " "

" " Nr. 5, 8. " " "

" " Nr. 6, 9. " " "

" " Nr. 7, 10. " " "

" " Nr. 8, 11. " " "

" " Nr. 11, 14. " " "

" " Nr. 12, 15. " " "

" " Nr. 14, 17. " " "

" " Nr. 15, 18. " " "

" " Nr. 16, 19. " " "

" " Nr. 23, 26. " " "

" " Nr. 26, 29. " " "

" " Nr. 27, 30. " " "

" " Nr. 92, 3. oktoobril " "

" " Nr. 94, 5. " " "

" " Nr. 99, 10. " " "

"K o m m u n i s t" Nr. 102, 13. oktoobril 1940
" Nr. 107, 18. " "
" Nr. 110, 21. " "
" Nr. 123, 3. novembril "
" Nr. 130, 12. " "
" Nr. 132, 14. " "
" Nr. 133, 15. " "
" Nr. 136, 18. " "
" Nr. 140, 22. " "
" Nr. 141, 23. " "
" Nr. 146, 28. " "
" Nr. 147, 29. " "
" Nr. 149, 1. detsembril "
" Nr. 154, 7. " "
" Nr. 168, 21. " "
" Nr. 169, 22. " "
" Nr. 4, 5. jaanuaril 1941
" Nr. 8, 9. " "
" Nr. 17, 17. " "
" Nr. 18, 18. " "
" Nr. 41, 15. veebruaril "
" Nr. 51, 27. " "
" Nr. 54, 2. märtsil "
" Nr. 56, 5. " "
" Nr. 71, 22. " "

K u t s a r - Z a b r o d s k a j a, S., Eestimaa Kommunistliku
Partei 1940.a.revolutsioonis, Tallinn, 1960
L ó h m u s, M., EK(b)P Valgamaa organisatsiooni tegevusest
1940-41 aastal, 1940.aasta revolutsiooni

- 30.aastapäevale pühendatud teadusliku kon-
verentsi ettekannete teesid, Tartu, 1970
- N ó u k o g u d e Eesti riiklik rahvaraamatukogude võrk,
"Nóukogude Kultuur", 1941, II a.k., Nr.6
- O j a m a a, M. j a A. ja T. V a r m a s, Eesti ajalugu,
Stokholm, 1946
- O R K A, f. R-32, nim.2, s.-ü.1
" f. R-705, nim.1, s.-ü.126
" f. R-705, nim.1, s.-ü.193
- P o l i i t h a r i d u s e küsimusi, Tallinn, 1940
- "R a h v a H ä ä l" Nr. 108, 11. oktoobril 1940
" Nr. 110, 14. " "
" Nr. 117, 22. " "
" Nr. 120, 25. " "
" Nr. 127, 2. novembril "
" Nr. 138, 18. " "
" Nr. 140, 20. " "
- S a a b u s päev, koostaja M.Teder, Tallinn, 1960
- "S i r p ja V a s a r" Nr. 1, 5. oktoobril 1940
" Nr. 2, 12. " "
" Nr. 5, 2. novembril "
" Nr. 6, 6. " "
" Nr. 13, 28. detsembril "
" Nr. 13, 29. märtsil 1941
- S c h m i d t, E., Kesk- ja kõrgema haridusega kaadri etteval-
mistamisest Nóukogude Eestis, Tallinn, 1959
- S c h m i d t, E., Kõrgema hariduse areng Nóukogude Eestis,
Tallinn, 1971

"T a r t u K o m m u n i s t"

Nr. 79, 3. aprillil 1941

" Nr. 93, 20. " "

" Nr. 107, 9. mail "

Ü l e v ä a d e Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost, III,
A.Panksejevi üldtoimetusel, Tallinn, 1972

1940.a. sotsialistliku revolutsiooni Eestis, peatoimetaja

V.Maamägi, Tallinn, 1960

П а н к с е е в, А. , На основе ленинских организационных прин-
ципов, Таллин, 1967

Р Е З Ю М Е

После восстановления Советской власти в республике Коммунистическая партия Эстонии развернула работу среди широких масс народа. Наряду с вопросами о реорганизации промышленности стояла важнейшая задача воспитания нового человека с социалистическим мировоззрением. Большое внимание партийная организация республики уделяла вопросу повышения политических знаний. Печать и радио играли важную роль при проведении идеологической работы Коммунистической партией Эстонии. Выступая перед народом, коммунисты пропагандировали коммунистические идеи во всех районах республики.

Одним из первых мероприятий было проведение выборной кампании. Коммунистическая партия Эстонии мобилизовала всех коммунистов на агитационную работу. Агитатором и пропагандистом должен был стать каждый член партии. Задачей стояла подборка агитаторов из активных рабочих. Агитаторы провели свою работу с большой ответственностью, о чем говорят итоги проведенных выборов.

Центральный Комитет Коммунистической партии Эстонии стал проводить совещания для секретарей городских и районных партийных комитетов. На этих совещаниях подводились итоги проведенной работы и ставились новые задачи.

Совет Народных Комиссаров Эстонской ССР принял решение о проведении политико-просветительной работы в республике. При проведении этой работы очень важными были решения IV съезда Коммунистической партии Эстонии. Нужно было обратить большое внимание на идейность проводимой работы. Но для успешной работы надо было также заботиться о повышении идейно-политического уровня партийных кадров. Коммунисты должны были получить глубокие политические знания. Центральный Комитет Коммунистической партии Эстонии принял решение об открытии вечерних партийных школ в 8 городах республики и вечерних университетов марксизма-ленинизма в Таллине и Тарту. Задачей проведения учебы было обогащение партийного актива обширными политическими знаниями. В октябре 1940 года в Таллине были организованы первые курсы политработников республики. Для проведения лекционной пропаганды в республике были открыты лектории.

Важную роль играли при воспитании партийного и беспартийного актива партийные кабинеты, которые превратились в центр политико-просветительной работы.

Большое значение в идеологической работе имело участие творческой интеллигенции в проводимых мероприятиях. Перед ними стояла задача перехода на путь социалистического реализма. Многие представители творческой интеллигенции стали своим орудием-творчеством бороться за провозглашение культуры по сути социалистической и по форме национальной.

Коммунистическая партия Эстонии и Правительство республики уделяли много внимания переходу на новые - совет -

ские программы учебы в вузах и школах Эстонской ССР. В связи с этим пересматривались старые программы и из них были исключены теологические и реакционные концепции. Преподавателями назначали преданных Советской власти людей, также использовали некоторую часть старых кадров, которая хотела честно работать в условиях Советской власти. Много было уделено внимания повышению квалификации педагогических кадров.

Задачи, которые стояли перед Коммунистической партией Эстонии в дальнейшей работе по идеологической части были перестроены в связи с началом Великой Отечественной войны.

III peatükk. Eesti Kommunistliku Partei tegevus	67
Kokkuvõtte	88
Kasutatud kirjandus	98
Resümee	102

SISUKODR ✓

Sissejuhatus .	2
I peatükk. Eestimaa Kommunistliku Partei poliit- massiline töö töötava rahva hulgas.	14
II peatükk. Eestimaa Kommunistliku Partei tegevus partei propaganda korraldamisel ja juh- tiva kaadri ideelis-teoreetilisel kasva- tamisel.	40
III peatükk. Eestimaa Kommunistliku Partei tegevus sotsialistliku kultuuri rajamisel Eestis	67
Kokkavõte	88
Kasutatud kirjandus	98
Resüme	102